

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ (ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»

Тема: *ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА ПЕРЕКЛАДАЦЬКА СТРАТЕГІЯ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА «РОМЕО І ДЖУЛЬЄТТА»)*

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ОЛІФЕРУК АННА ОЛЕГІВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент ЛИНТВАР ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

Нормоконтролер: _____ (*Кондратенко Юлія Вікторівна*)

Київ 2020

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Специфіка стратегій перекладу художньої літератури.....	10
1.1. Поняття «перекладацької стратегії» у лінгвістичному та комунікативному аспектах.....	10
1.2. Стратегія доместикації як прояв національної ідентифікації.....	17
1.3. Відмінні риси форенізації як перекладацької стратегії.....	23
Розділ 2. Методологія дослідження постмодерністської стратегії Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта».....	27
2.1. Моделювання як метод опису перекладацької діяльності.....	27
2.2. Синхронічний і діахронічний аспекти стратегії перекладу.....	33
2.3. Методи дослідження постмодерністської стратегії Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта».....	40
Розділ 3. Реалізація постмодерністської стратегії Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта».....	46
3.1. Характерні особливості постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича.....	46
3.2. Збереження метафорики як складової постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича	50
3.3. Застосування просторічної та вульгарної лексики при перекладі п'єси «Ромео і Джульєтта».....	58
3.4. Мовні засоби «осучаснення» у перекладі п'єси «Ромео і Джульєтта» Ю. Андруховича.....	66
Висновки	73
Список використаних джерел	78
Додатки	87

Додаток А.....	88
Додаток Б.....	89
Додаток В.....	90
Додаток Г.....	91
Додаток Д.....	92

ВСТУП

У другій половині ХХ ст. на рубежі століть і тисячоліть, в гуманітарному пізнанні світу відбувається зміна парадигм, яка торкнулася і досліджень перекладу. У сучасній науці переклад можна розглядати у двох домінуючих парадигмах – лінгвістичній та філософсько-культурологічній. Лінгвістична парадигма представлена класичною теорією перекладу, в рамках якої були зроблені спроби надати чіткий (наскільки це можливо) опис і пояснення перекладу як «співвіднесеного функціонування мов». І тут не можна не погодитися з В.М. Комісаровим, який писав, що «переклад являє собою гігантський природний лінгвістичний експеримент, в ході якого мови та їх елементи прирівнюються, замінюють одна одну в процесі спілкування. В його основі лежить найважливіший принцип часткової спільності або подібності, який, поряд з принципом опозиції, може по праву вважатися наріжним каменем мовної структури» [27, с. 5]. Як видно з наведених слів, в лінгвістичній теорії перекладу основним методом дослідження є порівняльний аналіз знаків мов, використаних під час перекладу. В рамках другої парадигми відомо, що слова, елегантно використані в одній мові, не будуть застосовні коректно в іншій мові. Переклад розглядається як частина таких глобальних проблем, як мова і культура, сутність перекладу, перекладність, дихотомія «буква / дух», мова і нація і ін.

Як відомо, перекладацький дуалізм буква / дух або боротьба смислового і дослівного перекладу проходить через всю історію перекладацької думки. Причиною виникнення такого дуалізму є той факт, що в процесі перекладу стикаються або вступають в діалог дві культури, культура оригіналу і культура перекладу [52, с. 27]. Відповідно, перекладач завжди постає перед вибором стратегії адаптації тексту перекладу. Питання вибору стратегії лінгвокультурної адаптації було і залишається одним із найгостріших як в теорії, так і практиці перекладу. Однак, на наш погляд, це питання не можна вважати тільки перекладацьким, воно також є і лінгвокультурологічним та лінгвофілософським, оскільки стосується проблеми співвідношення мови і культури, проблеми співвідношення мови і мислення, проблеми розуміння.

Один із основних постулатів сучасної теорії і практики перекладу полягає в тому, що перекладач, будучи автором тексту іноземною мовою, виступає перш за все в ролі особи, яка передає певне повідомлення. У дослідженнях, присвячених аналізу перекладу та перекладацькій діяльності, до сих пір залишається багато не до кінця вивчених факторів, і це спонукає фахівців-теоретиків і практиків перекладу концентрувати зусилля на описі процесу перекладу.

Сучасна теорія перекладу не задовольняється лише описом мовного механізму перекладацького процесу. У фокусі досліджень процесу перекладу виявилися також позамовні чинники, що приводять цей механізм в дію. За таким підходом переклад вже не можна розглядати з вузьколінгвістичних позицій окремо від соціокультурних і психологічних чинників, що формують його норми і стратегії.

Суперечки щодо стратегії перекладу велися з найдавніших часів. При цьому відмінності в культурах мови оригіналу і мови перекладу опинилися в центрі уваги мислителів порівняно пізно. До XVIII ст. акцент в цих суперечках переважно ставився на більш очевидному, що не мало однозначного вирішення питання про те, чи повинен переклад передавати форму оригіналу або його сенс, а також про пошук «золотої середини» між вільним і дослівним (буквальним) перекладом [37, с. 35].

Дослідженню стратегій перекладу, їх характеристики, методів та способів перекладу присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких І. С. Алексєєва, В. С. Виноградов, В. М. Ілюхин, В. Комісаров, Л. Л. Нелюбин, Я. І. Рецкер, В. В. Сдобніков, А. Д. Швейцер, А. Chesterman, W. Lorsch, L. Venuti. Проте, хоч цей напрям досліджень постійно розвивається, але немає однотайності в інтерпретації поняття «перекладацькі стратегії». Л. Венуті вперше використав терміни доместикація і форенізація, що позначають дві основні стратегії, якими перекладач керується при вирішенні лінгвокультурологічних питань. Згідно Л. Венуті, доместикація – це етноцентричний підхід, при якому текст оригіналу часто скорочується, акцент робиться на культурні цінності мови перекладу, а «автор наближається до читача» [83, с. 27]; форенізація – це підхід, при якому акцент робиться на збереженні іноземних мовних і культурних цінностей, при цьому «читач наближається до автора» [83, с. 28].

На сьогоднішній день існують індивідуальні авторські перекладацькі стратегії, наприклад, постмодерністська стратегія перекладу Ю. Андруховича. Його творчість розглядається в контексті явища українського постмодернізму, причому рецепція Ю. Андруховича українською літературною критикою є доволі різнобічною: його творчий доробок досліджується як феномен «карнавальної» прози, з точки зору постколоніальної та гендерної критики, в аспекті пошуку індивідуальної та національної ідентичності, а на адресу Ю. Андруховича – перекладача пролунало багато негативних відгуків з боку перекладознавців. Ю. Андрухович відомий своїм осучасненим перекладом творів В. Шекспіра, який містить ознаки постмодернізму. Його переклад вражає антиінтелектуалізмом, образною спрощеністю вислову порівняно з оригіналом, наявністю вкрай вульгарної та брутальної лексики та українського сленгу, що є провідними прийомами у літературі постмодернізму, до якої безсумнівно тяжіє перекладацька стратегія Ю. Андруховича.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю подальшої розробки одного з найважливіших аспектів теорії перекладу – проблеми визначення адекватності застосування новітніх перекладацьких стратегій, в тому числі й постмодерністської. Адже попри велику кількість робіт, присвячених різноманітним аспектам визначення стратегій перекладу, в лінгвістиці практично відсутні дослідження змістовних характеристик постмодерністської стратегії Ю. Андруховича. Наука про переклад постійно розвивається і вдосконалюється, а з нею зростають і вимоги до якості перекладу з боку фахівців і читачів. Функціонально-правильний переклад твору – один з показників адекватності перекладу в цілому.

Метою дипломної роботи є дослідження характерних особливостей постмодерністської перекладацької стратегії Ю. Андруховича.

Поставлена мета передбачає розв’язання таких конкретних завдань:

- визначити поняття «перекладацької стратегії» у лінгвістичному та комунікативному аспектах;
- висвітлити стратегію доместикації як прояв національної ідентифікації;

- з'ясувати відмінні риси форенізації як перекладацької стратегії;
- розглянути моделювання як метод опису перекладацької діяльності;
- охарактеризувати синхронічний і діахронічний аспекти стратегії перекладу;
- визначити методи дослідження постмодерністської стратегії Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта»;
- охарактеризувати специфіку постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича;
- дослідити застосування просторічної та вульгарної лексики при перекладі п'єси «Ромео і Джульєта»;
- визначити роль збереження метафорики у перекладі Ю. Андруховича п'єси «Ромео і Джульєта»;
- проаналізувати мовні засоби «осучаснення» у перекладі п'єси «Ромео і Джульєта» Ю. Андруховича.

Об'єктом дослідження виступають стратегії перекладу художньої літератури.

Предмет дослідження – особливості постмодерністської стратегії Ю. Андруховича та її прояв у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта».

Матеріалом дослідження виступає англomовна п'єса В. Шекспіра «Ромео і Джульєта» та її український переклад Ю. Андруховича; вибірка прикладів становить 263 одиниць.

Під час вирішення визначених завдань використовувались наступні **методи дослідження**: *загальнонауковий* – для огляду теоретичних напрацювань, пов'язаних з поняттям стратегії перекладу; *метод компонентного аналізу* допоміг забезпечити структурно-семантичний аналіз досліджуваних одиниць; *метод контекстуального аналізу* дав змогу визначити текстове оточення досліджуваних одиниць; *метод порівняльно-перекладознавчого аналізу* забезпечив визначення доречності та відповідності перекладацької стратегій, використаної перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження; *описовий метод* було використано для опису стилістичних

та лексичних особливостей твору оригіналу та їх перекладних еквівалентів; *кількісний аналіз* дозволив встановити співвідношення у межах аналізованих одиниць.

Наукова новизна дослідження зумовлюється тим, що у роботі розглядається широкий спектр проблем, важливих для теорії перекладу, а саме аспект застосування новітніх стратегій перекладу класичних англomовних драматичних творів, що є певним внеском до теорії художнього перекладу.

Теоретичне значення роботи полягає в подальшому вивченні проблем, пов'язаних з особливостями сучасних стратегій перекладу. Отримані результати можуть допомогти висвітлити та узагальнити питання максимально точної та адекватної передачі лексичних та стилістичних особливостей творів художньої літератури. Результати та висновки дослідження можуть бути корисними у дослідженні мовного наповнення художніх текстів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використовувати матеріали магістерського дослідження на тему застосування постмодерністської стратегії перекладу в курсах теорії та практики перекладу, в спецкурсах з проблем міжкультурної комунікації, при виробленні рекомендацій перекладачам для їх практичної роботи, а також як матеріал для подальшого дослідження питань, пов'язаних з вивченням тексту, і дій перекладача у взаємозв'язку з проблемами тексту.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення» (квітень 2020, м. Одеса) та VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» (листопад 2020, м. Київ).

Публікації отриманих результатів. Основні результати дослідження опубліковано у збірнику тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення» (квітень 2020, м. Одеса) та VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» (листопад 2020, м. Київ).

Оліферук А. Постмодерністська перекладацька стратегія Юрія Андруховича / збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення». Одеса, 2020. С. 46-51.

Оліферук А. Мовні засоби «осучаснення» у перекладі п'єси «Ромео і Джульєтта» Ю. Андруховича / збірник тез доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура». Київ, 2020.

РОЗДІЛ 1

СПЕЦИФІКА СТРАТЕГІЙ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Поняття «перекладацької стратегії» у лінгвістичному та комунікативному аспектах

Обсяг поняття «стратегія перекладу» носить досить невизначений характер. Для деяких дослідників це своєрідний тип перекладацького мислення (В. Н. Комісаров) [27], в той час як інші автори розглядають перекладацьку стратегію як певний алгоритм перекладацьких дій (Х. Крінгс, І. С. Алексєєва) [71; 2] або як лінію поведінки перекладача в процесі здійснення перекладу (Н. К. Гарбовський) [15]. Незважаючи на те, що в спеціальному перекладознавчому довідковому посібнику, відсутня дефініція «стратегії перекладу» [9, с. 17], подане словосполучення досить часто використовується при описі процесу перекладу і широко вживається в навчальній і науковій перекладацькій літературі. Говорячи про численні особливості перекладацької діяльності, поряд з терміносполученням «стратегія перекладу» дослідники досить часто використовують такі семантичні варіанти як «тактика перекладу», «стратегія перекладача», «перекладацька стратегія», «стратегія поведінки перекладача в процесі перекладу». При цьому різні лінгвісти та перекладознавці вкладають зовсім різний зміст в ці поняття. Згідно В. В. Сдобнікова, існуючі в перекладацькій літературі визначення «стратегії перекладу» можна розташувати між двома абсолютно різними точками зору: «стратегія перекладу – це сукупність прийомів, використовуваних для вирішення перекладацьких завдань, як на етапі сприйняття оригіналу, так і на етапі створення тексту перекладу; стратегія перекладу – це сукупність загальних принципів перекладацької діяльності». Автор стверджує, що інтерпретації терміну, які тяжіють до другого визначення, мають ознаки комунікативно-функціонального підходу до перекладу [50, с. 53].

Отже, порівняємо різні точки зору на зміст поняття «стратегія перекладу». Стратегія перекладу, в рамках лінгвістичного підходу до перекладу, розуміється як сукупність перекладацьких дій, спрямованих на вирішення певної перекладацької проблеми. Так, наприклад, німецький перекладознавець Х. Крінгс розумів під «стратегією перекладу» плани перекладача, спрямовані на розв'язання будь-якої перекладацької проблеми в рамках конкретної перекладацької задачі. Згідно Х. Крінгсу, дії перекладача, що реалізують якусь стратегію, спрямовані на подолання труднощів, які виникли в процесі перекладу, пов'язані або з особливостями вихідної мови, або з загальними особливостями співвідношення мови тексту оригіналу і мови перекладу [71, с.18]. Схожої думки у визначенні поданого поняття дотримується І. С. Алексєєва, на думку якої стратегія перекладу – це вироблений перекладачем алгоритм дій, спрямованих на створення тексту перекладу [2, с. 148]. У цьому випадку погодимося з В. В. Сдобніковим, який підкреслює, що саме поняття «алгоритм» передбачає чітку послідовність конкретних дій, що є неможливим в процесі перекладу [50, с. 54]. Крім того, не можна стверджувати, що діяльність перекладача спрямована лише на створення тексту перекладу, оскільки мета перекладу полягає в забезпеченні комунікації між різномовними комунікантами або в задоволенні потреб одержувача переказу. Таким чином, стратегія перекладу спрямована не на створення тексту перекладу, а на досягнення мети перекладу шляхом створення тексту мовою перекладу. При цьому необхідно також пам'ятати про особливості комунікативної ситуації, в якій створюється текст перекладу.

Д. Н. Шльопнев розглядає перекладацьку стратегію як «сукупність дій перекладача, спрямованих на досягнення поставленої мети» [61, с. 12]. Однак, як справедливо зазначає В. В. Сдобніков, сам процес перекладу складається із сукупності дій, проте здійснюватися перекладацька діяльність повинна відповідно до певної стратегії, що формується до початку діяльності, а не після її здійснення»

[50, с. 54]. Т. А. Волкова, так само як і Д. Н. Шльоппев, розглядає стратегію перекладу як «сукупність професійних, ефективних, динамічних, логічно взаємопов'язаних, послідовних універсальних та індивідуальних прийомів. Ці прийоми цілеспрямовано використовуються в процесі перекладацької діяльності в двомовній ситуації для оптимізації розуміння вихідного тексту і гнучкого варіативного пошуку найбільш точної відповідності початкового тексту в мові перекладу з урахуванням умов виконання перекладу, типу тексту і характеру передбачуваного реципієнта» [12, с. 21]. Можна помітити, що в своєму визначенні автор говорить про важливість комунікативної ситуації та особистості потенційного отримувача перекладу, проте, на думку Т. А. Волкової, це необхідно враховувати для правильного використання окремих перекладацьких прийомів. Вибір стратегії, на думку В. Н. Комісарова, «може визначатися характером текстів, які перекладаються і теоретичними установками самих перекладачів» [27, с. 72]. Для В. Н. Комісарова перекладацька стратегія – це своєрідний тип мислення, властивий професійним перекладачам і є основою тих дій, які вони здійснюють з метою виконання перекладу. Такий тип мислення поступово розвивається у тих, хто навчається перекладу, він дозволяє виробити правильний підхід до виконання перекладу тексту іноземною мовою за умови забезпечення правильної організації самого навчального процесу, в рамках якого майбутні перекладачі повинні постійно спрямовувати свої зусилля на реалізацію тих чи інших методів і прийомів виконання перекладу, паралельно перевіряючи і коректуючи свої дії з метою виконання максимально якісного перекладу. На думку дослідника, вироблення тієї чи іншої перекладацької стратегії є неможливою і здійсненою за умови, що перекладач ознайомлений із загальними принципами виконання перекладу [27, с. 33].

Н. А. Дьяконова в своїй дисертаційній роботі «Функціональні доміанти тексту як фактор вибору стратегії перекладу» приходять до висновку про те, що стратегія перекладу може бути порівняна зі стратегіями, які використовуються

шахістами в ході гри. Так само як і стратегії, що виробляються гравцями на початку гри і міняються залежно від ходу самої гри, перекладацька стратегія є усвідомленим рішенням, спрямованим на подолання виникаючих проблем і труднощів. Автор визначає «стратегію перекладу» як «когнітивний субстрат, який визначає дії перекладача за рішенням конкретної перекладацької проблеми в рамках конкретної перекладацької задачі» [22, с. 74].

Якщо для лінгвістичного підходу до перекладу вихідний текст є своєрідним орієнтиром в процесі перекладацької діяльності, то для комунікативно-функціонального напрямку в перекладознавстві пріоритетним є текст перекладу, як продукт перекладацької діяльності, створений з певною метою і задовольняє певні потреби користувачів цим продуктом. Таким чином, головним у процесі перекладу стає не відповідність тексту перекладу оригіналу в семантичному і навіть функціональному відношенні, а відповідність створеного продукту очікуванням одержувачів перекладу. Потреби й очікування реципієнта, зрозуміло, будуть залежати від ситуації, а це означає, що для кожного перекладацького акту повинна бути своя система перекладацьких дій (що виникає безпосередньо в процесі створення тексту перекладу).

Теоретичними передумовами формування комунікативно-функціонального підходу до перекладу стали роботи Дж. Касагранде, Ю. Найди, вчених Лейпцизької школи (О. Каде, А. Нойберт, Г. Егер), засновників Скопос-теорії, Г. Турі, А. Д. Швейцера, З. Д. Львівської, Л. К. Латишева, М. Я. Цвілінга та інших зарубіжних і вітчизняних дослідників. В даний час комунікативно-функціональний підхід активно вивчається В. В. Сдобніковим. Основи комунікативно-функціонального підходу до перекладу в більш-менш закінченому вигляді склалися в другій половині ХХ століття, оскільки саме в цей час мовознавство значно розширило область своїх інтересів. Як писав В. Н. Комісаров, «від виняткової уваги до розвитку і структури мовних систем, вона зосередилась на широкому колі

проблем, що визначають можливість використання мови як знаряддя думки і засобів мовної комунікації» [28, с. 3]. В центрі уваги лінгвістів виявилися смислова сторона мовних одиниць і мовних творів, зв'язок мови з мисленням, реальною дійсністю, з суспільством і його культурою. Саме поняття «комунікативно-функціональний підхід до перекладу» вперше було використано в роботі З. Д. Львівської. Згідно із З. Д. Львівською, процес перекладу в цілому залишається процесом сприйняття і породження мовлення. Тому основні закономірності, відправні точки теорії перекладу слід шукати на комунікативному рівні - в області мовної діяльності людини [37, с. 75].

Згідно комунікативно-функціонального підходу, процес перекладу є невід'ємною частиною міжмовної і міжкультурної комунікації, частиною процесу спілкування між автором оригіналу і одержувачами перекладу. Таким чином, до числа складових компонентів комунікативного акту, слід відносити не тільки тексти оригіналу і перекладу, а й самих суб'єктів комунікативної діяльності - автора вихідного повідомлення, отримувача переказу, а також перекладача. «В умовах двомовної комунікації завдання перекладача полягає в реалізації інтенції автора вихідного повідомлення шляхом створення тексту на мові, що, потенційно здатна надавати на реципієнта перекладу комунікативний вплив, за своїм характером в максимально можливій мірі схожий з тим, який оригінал надає на свого реципієнта» [29, с. 90]. Таким чином, на відміну від лінгвістичного підходу, тексти оригіналу і перекладу в рамках комунікативно-функціонального підходу до перекладу виступають не як головний орієнтир, а в якості інструментів забезпечення певного комунікативного ефекту. Стратегія перекладу відповідно до комунікативно-функціонального підходу визначається як «загальна програма здійснення перекладацької діяльності в умовах певної комунікативної ситуації двомовної комунікації, що визначається специфічними особливостями даної ситуації і метою перекладу і, в свою чергу, визначає характер професійної поведінки перекладача в

рамках поданої комунікативної ситуації» [29, с. 91]. Таким чином, підхід, який формується перекладачем до здійснення професійної діяльності, являє собою результат співвіднесення всіх компонентів стратегії перекладу - орієнтування в комунікативній ситуації, позначення мети, прогнозування і планування.

У навчальному посібнику «Теорія перекладу» Н. К. Гарбовський, виходячи з того, що в основі будь-якої перекладацької трансформації лежить певна перекладацька концепція, яка будується на усвідомленні кінцевої мети, з якою виконується переклад поданого тексту, доходить до висновку про те, що перекладацька стратегія може бути визначена як «певна генеральна лінія поведінки перекладача» при виконанні перекладу тексту, або іншими словами - те, що обумовлює перетворення вихідного тексту в процесі виконання перекладу [15, с. 508]. На наш погляд, визначення В. В. Сдобнікова найбільш відповідає початковому значенню слова «стратегія» («мистецтво планування керівництва, заснованого на правильних і далекосяжних прогнозах»). Крім кінцевої мети здійснення переказу, в рамках визначення В. В. Сдобнікова враховуються умови, фактори й обставини, в яких перекладачеві доводиться займатися виконанням перекладу [50, с. 56]. Крім того, в поданому визначенні підкреслюється залежність характеру стратегії перекладу від типу і виду комунікативної ситуації, в якій переклад здійснюється як спосіб забезпечення предметної діяльності комунікантів. Оскільки переклад сам по собі є діяльністю, він, як і будь-яка діяльність, здійснюється відповідно до загальної програми, що формується в свідомості перекладача до початку здійснення переказу.

Згідно з В. В. Сдобніковим, в різних комунікативних ситуаціях з використанням перекладу може використовуватися одна з наступних стратегій перекладу:

- 1) Стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу, яка представляє собою «програму здійснення перекладацької діяльності, що передбачає реалізацію

комунікативної інтенції автора оригіналу у формі створення тексту на мові перекладу, потенційно здатного забезпечувати комунікативний вплив на одержувача переказу відповідно до очікувань автора оригіналу і, відповідно, взаємодія різномовних комунікантів в умовах спільної предметної діяльності» [50, с. 56]. В результаті реалізації наведеної стратегії створюється комунікативний аналог вихідного тексту на мові, що відповідає комунікативній інтенції мовця.

2) Стратегія терціарного перекладу являє собою «загальну програму перекладацької діяльності, спрямовану на створення тексту на мові, що, задовольняє потребам носія мови, який відіграє іншу комунікативну роль, ніж учасники первинного комунікативної події в культурі вихідної мови, і переслідує іншу мету, відмінну від мети автора оригіналу» [50, с. 56]. Результатом застосування наведеної стратегії є створення тексту мовою перекладу, що не претендує на надання впливу, аналогічного впливу з боку тексту оригіналу, але відіграє певну роль в культурі мови перекладу і таким чином забезпечує здійснення одержувачем тексту перекладу та ініціатором перекладу їх предметної діяльності.

3) Стратегія переадресації представляє собою «загальну програму здійснення перекладацької діяльності, спрямовану на створення тексту мовою одержувача, яка відрізняється від реципієнта вихідного тексту не тільки своєю національно-культурною приналежністю, а й соціальними характеристиками (вік і рівень освіти комунікантів)» [50, с. 56]. В результаті реалізації поданої стратегії створюється переклад, в цілому відтворює основну функцію вихідного повідомлення і частково забезпечує комунікативний ефект, передбачений автором оригіналу.

На підставі існуючих стратегій вдалося встановити, що перекладацькі трансформації носять комплексний характер і зазвичай поєднуються один з одним в рамках одного висловлювання. Різні підходи до класифікації перекладацьких трансформацій ґрунтуються на структурних і функціональних засадах поділу.

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «стратегія перекладу», можна зробити висновок про те, що лінгвістичний підхід досить обмежений, оскільки він не охоплює всі види перекладацької діяльності, здійснюваної в різних ситуаціях і з різними цілями. Для лінгвістів, які дотримуються цього підходу, текст оригіналу є основним фактором появи перекладацьких проблем, саме він є «єдиним об'єктом докладання зусиль перекладача». Виконуючи переклад того чи іншого тексту, перекладач, в першу чергу, орієнтується на кінцеву мету, з якою виконується переклад, але всілякі специфічні особливості тексту та комунікативні ситуації, як і різні коментарі та побажання замовника перекладу також повинні бути враховані перекладачем в процесі виконання перекладу. Перекладачем вибирається та чи інша стратегія, в рамках якої перекладач застосовує конкретні перекладацькі прийоми та трансформації.

Отже, зміст стратегії перекладу фактично збігається зі змістом програми здійснення будь-якої діяльності і включає наступні компоненти: 1) орієнтування в ситуації (аналіз первинних і вторинних параметрів комунікативної ситуації, аналіз тексту перекладу), 2) формулювання мети перекладу, 3) складання прогнозу щодо можливих змін параметрів комунікативної ситуації, яка виникає в рамках певних подій, а також можливих реакцій з боку одержувачів переказу, 4) планування (план виконання певного виду перекладу, характеру перекладацької поведінки як особливого способу адаптації до специфічних умов здійснення перекладацької діяльності в поданій комунікативній ситуації, а також планування певних дій, або операцій, на етапі створення тексту перекладу).

1.2. Стратегія доместикації як прояв національної ідентифікації

Англійська мова сьогодні розглядається як лінгва франка XXI століття і відіграє головну роль в інтернаціоналізації знань. Англійська мова в умовах глобалізації – це функціональна мова, яка використовується як засіб спілкування між носіями різних культур [95]. Її панування в академічному дискурсі і в сфері обміну інформації

єю очевидно. Це мова престижних конференцій і журналів, передових дослідницьких проєктів, які реалізуються в лабораторіях, де працюють команди вчених з різних країн. Вона отримує все більшого поширення як інструмент навчання в університетах.

Англійська мова не завжди займала таке домінуюче привілейоване становище. Аж до XVII століття мовою спілкування для всієї освіченою європейської еліти була латинь; в наступні століття цю роль у відповідних сферах впливу відігравали німецька, французька і російська мови. Ще в першій половині XX століття німецька і французька зберігали – поряд з англійською – свій високий статус у сфері науково-технічних знань [95]; альтернативні мережі з розповсюдження знань на цих мовах продовжували процвітати аж до недавнього часу. Таким чином, в деяких сферах вчені повинні були володіти не однією, а кількома іноземними мовами, щоб бути в курсі останніх розробок.

У 90-ті роки баланс змінився, і англійська мова стала безмежно панувати в сфері обміну інформацією в сучасному світі, не відчуваючи конкуренції з боку інших мов [95]. Цілком природно, що ці процеси призвели до зрушень у сфері перекладу. Перш за все, це призвело до різкого збільшення обсягів перекладів на англійську мову, так як дослідники, для яких англійська мова не є рідною мовою, прагнуть домогтися визнання своїх досягнень на міжнародному рівні. Однак слід зазначити, що це зростання не було однорідним у всіх дисциплінарних сферах. Редактори міжнародних видань відзначають, що в галузі точних наук їх робота зводиться здебільшого до редагування статей, в той час, як у сфері соціальних і гуманітарних наук потрібно виконувати повний переклад матеріалів. Ймовірно, це пов'язано з тим, що носії мови, що працюють в галузі точних наук, вивчали свої предмети (повністю або частково) англійською, тому часто їм простіше написати роботу на англійській мові, ніж на рідній мові (в якій терміни-еквіваленти можуть відсутні) [95]. До того ж, наукова англійська характеризується певною чіткістю і прямолінійністю, особливо, якщо це пов'язано з поданням аргументації у вигляді цифрової інформації. Художні тексти, навпаки, більш тісно пов'язані з національною культурою і мовою, що спочатку робить такі тексти складними для перекладу. Справа не тільки в тому, що

деякі поняття відображають локальні явища і в англійській мові нелегко підібрати перекладацький еквівалент. Текст оригіналу, як правило, структурований відповідно до риторичних норм, які чужі англійській мові, тому потрібна трудомістка серйозна робота для перетворення тексту в такий спосіб, щоб він став прийнятним для публікації у міжнародних виданнях. Іноді вихідний текст вбудований в таку епістемологічну парадигму, яка ніяк не співвідноситься з парадигмою, що лежить в основі аналогічних текстів англійською мовою. У таких випадках необхідно істотно переформулювати текст, щоб він став зрозумілим для спеціаліста. Така переробка тексту практично неминуче призводить до руйнування цілої епістемологічної інфраструктури та заміни її іншою, яка відповідає англо-саксонському світогляду. Цей процес, по суті, знищує альтернативний спосіб побудови професійних знань [98].

З іншого боку, у зв'язку з інтернаціоналізацією знань виникла необхідність перекладу текстів з англійської мови на інші мови, хоча в цьому випадку мова йде про передачу знань іншого порядку: навряд чи йде мова про передові наукові досягнення. Обмін передовим досвідом відбувається, як правило, англійською мовою. На інші мови з англійської перекладаються, в основному, роботи середнього рівня з метою поширення знань, які вже широко відомі і прийняті відповідним науковим співтовариством. Таким чином, сьогодні утворився значний за обсягом ринок перекладу на місцеві мови підручників для шкіл і вузів, а також науково-популярної літератури, адресованої широкому колу читачів.

Необхідно відзначити, що і в разі перекладу з англійської мови нерідко має місце негативний епістемологічний ефект, який виражається в тому, що перекладений текст зумовлює логіку пізнання і концептуальний апарат. Оригінальний текст англійською мовою має такий високий статус і престиж, що перекладач не вважає за необхідне перетворити його у відповідності з лінгвістичними нормами і культурними традиціями мови перекладу. Англійські структури просто калькуються і з часом поступово поглинаються мовою перекладу. В академічній сфері цей процес торкнувся практично всі мови (за винятком, можливо, тих, які мають міцні традиції інтелектуальної культури і використовувалися в минулому як класичні мови наукової прози) [98].

Головна соціальна функція перекладача – забезпечувати розуміння переданої інформації в умовах відмінності мов і культур. Потреба в перекладачеві з'являється тоді, коли суспільство опиняється в ситуації діалогу культур і народів і стикається з чимось «чужим». Визнання соціальної функції перекладу, що свідчить про наявність чужого, дозволяє по-новому поглянути на проблему перекладацької стратегії. За словами Н.К. Гарбовського «Свобода вибору в перекладацькій діяльності виявляється в центрі найважливішої проблеми, а саме проблеми особистості перекладача, визнання або заперечення творчого начала в його діяльності» [15, с. 27].

Загальновідомо, що художній переклад, як культурне явище, чутливий до будь-яких культурних, суспільно-політичних трансформацій, якими так насичена новітня українська історія. Новочасні суспільні виклики, запити на національне самовизначення українців відбилися на лінгвістичних дослідженнях проблемою вибору стратегії перекладу, пошуком нових форм відображення дійсності. Особливим чином проблема художнього перекладу у визначенні стратегії відтворення мови та культури першотвору постала з так званим постмодерністським переворотом у лінгвістиці. У постмодерністському дискурсі загострилися суперечки щодо імперативів перекладацької діяльності. Нового значення набули дві функціонально протилежні стратегії в теорії перекладу – доместикації та форенізації, кожна з яких умотивована і представлена відомими українськими теоретиками перекладу.

Терміни «доместикація» і «форенізація», що позначають дві основні стратегії перекладу, першим вжив Лоуренс Венуті. На його думку, доместикація ґрунтується на етноцентричному підході: на перший план, як правило, висувається культура мови перекладу, а «автор наближається до читача» [83, с. 75]. Стратегія доместикації передбачає легкий для розуміння стиль тексту, завдяки чому він здається читачу близьким і зрозумілим. Використовуючи стратегію доместикації, перекладач як би розчиняється, текст стає більш «близьким», оскільки багато понять і явищ замінюються явищами культури мови так, що додаткові пояснення не потрібні.

У добу соцреалізму з типовим для нього адмініструванням літературної творчості дискусії щодо оптимальної стратегії перекладу припинилися. Питання вибору стратегії перекладу на певний час втратило свою актуальність і лише з настанням

культури постмодернізму постало особливо гостро, набуло нового значення [33, с. 15].

У колі авангардистів, прихильників нової культури постмодерністські трансформації отримали визнання «потужного інтелектуального оновлення», яке в українських реаліях перекладів виявилось в зреченні від класицизму, мовному унормуванні на користь іронії, карнавальності, зверненні до колориту народного слова – родової пам'яті українства у традиціях І. Котляревського, С. Руданського, М. Рудницького. Утім, не всі літератори, перекладознавці так однозначно оцінили український постмодернізм. Одні побачили в перекладах постмодерністів реалізацію творчого потенціалу художника, вияв національного самовизначення, а інші закидають їм руйнацію національної ідентичності, втрату самобутності української літератури і невинуватене наслідування західних віянь.

Вважаємо цілком закономірним, що за умов лібералізації усіх сфер суспільного буття український постмодернізм наполегливо утверджується у літературній творчості як сучасний універсальний гуманізм і, всупереч закидам щодо згубного впливу на національну ідентичність, надає першотворам національно-культурних рис, формує нову національну самосвідомість українців [13, с. 12].

Підтвердженням зазначеного погляду слугує той факт, що серед різноманітних стратегій перекладу, які функціонують у літературних колах, набула поширення думка, згідно з якою постмодернізм у царині перекладу спрямований не на збереження автентичності першотвору, а на доместикацію насичення твору українськими культурними маркерами.

Стратегія доместикації робить перекладача вільним у створенні нової реальності, близької пересічному читачеві за мовою, культурою, ментальністю, задовольняє запити на національну ідентифікацію, не надто переймаючись збереженням автентичності першотвору. Насиченість новочасними ремінісценціями, осучаснення подій, характерів героїв, іронічність, афористичність, гра, естетичний плюралізм, блюзнірство, глузування, загравання з масовою культурою – це далеко не повна характеристика українських реалій постмодернізму [11, с. 49].

Сучасні українські перекладачі мають намір наблизити світову класику до українського читача, тому вони виправдовують намагання перекладачів надати іншомовним національним маркерам значення українських, наповнити слово не лише денотативним, а й бажаним конотативним смислом з урахуванням культури та ментальності нації.

Окремо варто відзначити доместикацію фразеологізмів, метафор. Багатий матеріал щодо «декультуризації» фразеологізмів першотвору зібрав К.І. Мізін, зокрема, він наводить приклади українських фразеологізмів з чітко вираженим національним забарвленням, аналогічних за змістом інокультурним, як зі збереженням, так і з незбереженням образності. Добираючи український відповідник до іншомовного фразеологізму, важливо враховувати гендерний контекст [38, с. 23]. Як слушно зазначає К. І. Мізін, «перекладаючи гендерно марковані ФО (фразеологічні одиниці – авт.), слід не лише дотримуватися загальноприйнятих правил перекладу фразеологізмів, а й намагатися передати гендерний аспект ФО, відтворити в перекладі гендерні стереотипи, наявні у фразеологіях англійської та німецької мов» [38, с. 28]. Отже, вживання метафор, фразеологізмів, прислів'їв у тексті потребує ретельного доперекладацького аналізу, щоб точно ідентифікувати лінгвокультуреми та визначитися зі способом перекладу – збереження / незбереження образності, конотації, гендера.

Задля доместикації, за словами В. фон Гумбольдта, «слід спочатку вивчити народи в їх своєрідності, вивчити їхню діяльність та складові частини їхніх мов, потім, довірившись почуттю, створити собі образ і вже потім, наскільки це можливо, надати йому словесного вираження» [16, с. 379]. «Довірившись почуттю, надати створеному образу словесного вираження» означає для перекладача висловити власні національні почуття, «українізувати» твір, надати мові самобутності, близької йому та національному читачеві за мовою, культурою, історією, створити нову реальність [16, с. 33].

Доместикація в перекладах є неминучою навіть незалежно від намірів перекладача, тому що в автора і в перекладача різні реальності, опосередковані їхніми мовами й культурами. Перекладач як національно свідомий інтерпретатор першотвору постає посередником між культурами, між автором та читачем, тому мусить забез-

печити читачеві родове, автентичне мовно-культурне середовище. Неавтентичне, інокультурне відтворення реальності, запозичення чужих цінностей, мови, культури означало б утрату національної самобутності, екзистенційності буття перекладача як реципієнта та творця смислу. У кожній ланки ланцюга «автор – перекладач – читач» є право на власне розуміння та творення смислу, що ставить перекладача на один щабель із автором твору [5, с. 37]. Отже, зіставлення культур є неодмінною умовою доместикації, воно становить передумову не лише відтворення денотативного значення слова, а й конотативного наповнення в національно-культурних традиціях реципієнта.

Отже, слідом за Л. Венуті, ми визначаємо, що перекладацька стратегія доместикації ґрунтується на етноцентричному підході: на перший план, як правило, висувається культура мови перекладу, а «автор наближається до читача». Стратегія доместикації надає художньому перекладу форми національної ідентифікації, а перекладачу право на творення нової реальності, не обтяженої авторськими інтенціями. Художній переклад становить проєкцію національної мови, культури, ментальності на іншомовний твір, іншу культуру, тож видається обґрунтованим визнання стратегії доместикації як способу національної ідентифікації.

1.3. Відмінні риси форенізації як перекладацької стратегії

Визначивши основні ознаки перекладацької стратегії доместикації, варто розглянути протилежну їй стратегію форенізації. За Л. Венуті, форенізація передбачає такий підхід, при якому перекладач робить акцент на культурі вихідної мови, таким чином наближаючи читача до автора. При цьому в тексті перекладу з'являються деякі нормативні порушення мови перекладу, проте риси оригіналу зберігаються практично повністю [83, с. 76].

Аналізуючи стратегію форенізації, перш за все слід згадати Д.Н. Шлепньова, який сформулював два принципи перекладу: один з них вимагає «переселення іноземного автора до читачів» так, щоб вони могли побачити в ньому співвітчизника; інший вимагає, щоб «читачі перекладу вирушили до цього чужоземця» і пристосувались до його умов життя, складу його мови, особливостей. У перекладі ці принци-

пи можуть поєднуватися, коли перекладач вибирає середній шлях, але кожен з них має свої переваги [61, с. 36]. Ф. Шлейермахер в роботі «Про різні методи перекладу» (1813) підтримував стратегію форенізації та наполягав на необхідності «відчуження» при перекладі, що дозволяє дізнатися в тексті перекладу чуже і дати читачеві відчуття цю чужість [60, с. 127]. Ф. Шлейермахер стверджував, що переклади з різних мов на німецьку повинні звучати і сприйматися по-різному. Так, в перекладі з іспанського повинні вгадуватися риси іспанської мови, а в перекладі з грецької – риси грецької мови. Він вважав, що якби переклади з усіх мов виглядали і звучали однаково, своєрідність тексту оригіналу було б втрачено в культурі мови перекладу.

За кордоном найбільш помітними фігурами в цій суперечці стали американські дослідники Юджин Найда, з одного боку, і вже згадуваний нами, Лоуренс Венуті, з іншого. Найда схилився до доместикації як домінуючої стратегії при перекладі, Венуті ж послідовно виступав на підтримку форенізації. Ю. Найда вважав, що для успішного перекладу співіснування двох культур в іншомовному тексті – більш важливий чинник, ніж співіснування двох мов, так як слова мають значення лише в рамках тієї культури, в якій вони використовуються. Він виділяв два типи еквівалентів, на яких ґрунтується перекладач при виборі стратегії: формальні і динамічні (функціональні) [77, с. 89]. При формальній еквівалентності в центрі уваги виявляється саме повідомлення, його форма і зміст. Для формальної еквівалентності характерно проникнення в лексичну, граматичну та синтаксичну структуру оригінального тексту, в цьому сенсі вона схожа з буквальним перекладом. Функціональна еквівалентність ґрунтується на принципі еквівалентного ефекту, що означає, що ставлення іноземного читача до тексту повинно бути максимально наближене до відношенню читача і тексту оригіналу [77, с. 97]. У сферах лінгвістики, культурології та перекладу функціональна еквівалентність у вузькому сенсі означає, що читачі перекладеного тексту повинні сприймати його настільки глибоко, що вони можуть уявити, який ефект цей текст може справити на читачів оригіналу.

Для опору агресивному одномовному середовищу, яким, на думку Лоренса Венуті, є англо-американська культура, яка поширює свій вплив на весь світ, більшою мірою підходить стратегія форенізації. Венуті вважає, що в основі самих цілей

доместикації і діяльності, пов'язаної з нею, лежить примус до звучання тексту в звичних словах для доміантної культури і вираженню звичних для неї уявлень [83, с. 114]. Стратегія, яка «згладжує переклад», при якій перекладач стає «невидимим», попросту опускаючи поняття і явища, що вимагають додаткового пояснення, або ж замінюючи їх подібними явищами культури мови перекладу, тобто стратегії доместикації, Венуті протиставляє стратегію перекладу-опору – стратегію форенізації, при якій перекладач стає «видимим», пояснюючи і коментуючи неперекладні особливості іншомовного тексту і культури при перекладі. Форенізація передбачає вибір іншомовного тексту і застосування методу перекладу, який підкреслює відмінні риси культури тексту оригіналу, які відсутні в культурі мови перекладу. В результаті з'являється текст, не схожий ні на текст оригіналу, ні на будь-який інший текст на мові перекладу [83, с. 86].

Використовуючи метод форенізації, акцент ставиться на лінгвокультурні цінності мови перекладу, підкреслюються мовні та культурні особливості оригінального тексту, при цьому читач наближається до культури оригіналу. Венуті зазначає, що для перекладача «бажано зменшити етноцентричний примус в процесі перекладу». Метод форенізації дозволяє обмежити примусове «одомашнення» світових культурних цінностей англomовною частиною світу. Таким чином, форенізація – це відчужений переклад тексту оригіналу, спрямований на те, щоб підкреслити особливості тексту оригіналу, і не приховує «присутність перекладача». Таким чином, забезпечуючи захист від ідеологічного тиску культури доміантної мови перекладу.

Отже, слідом за Л. Венуті, визначаємо, що форенізація передбачає такий підхід, при якому перекладач робить акцент на культурі вихідної мови, таким чином наближаючи читача до автора. При цьому в тексті перекладу з'являються деякі нормативні порушення мови перекладу, проте риси оригіналу зберігаються практично повністю. Кількість іноземних запозичень в тексті може слугувати мірою того, до якої стратегії схилився перекладач. Не менш істотними показниками є трансформації синтаксичних структур оригіналу, його морфологічних форм, стилістичних особливостей і т. д. Надмірність цих трансформацій свідчить про активне застосування технології згладжування, властивої доместикації, і навпаки, їх невелика кількість –

про прагнення до формально точного перекладу, «суцільного калькування», властивого форенізації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ Ю. АНДРУХОВИЧА У ПЕРЕКЛАДІ П'ЄСИ В. ШЕКСПІРА «РОМЕО І ДЖУ- ЛЬЄТА»

2.1. Моделювання як метод опису перекладацької діяльності

На сьогодні у дослідженнях, присвячених вивченню перекладу і перекладацької діяльності, ставиться багато питань дискусійного характеру. У сучасній теорії перекладу розглядаються як теоретичні, так і практичні проблеми перекладу з урахуванням різних аспектів перекладацької діяльності. Комунікативно-функціональний підхід до вивчення лінгвістичних аспектів «перекладу» або «перекладацької діяльності», що представляє собою окремий випадок акту комунікації, передбачає аналіз процесу перекладу з точки зору його співвідношення з мовною діяльністю людини [50, с. 53].

Переклад являє собою складний мовний процес, обумовлений щільною взаємодією лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників, вміння співставляти і враховувати певні особливості тексту, творчо використовуючи різні типи перекладацьких перетворень, свідчить про професійну майстерність та культуру перекладача [56, с. 58].

З метою розкриття сутності і закономірностей процесу перекладу були розроблені різні методики опису перекладацької діяльності. Незважаючи на перспективність багатьох існуючих методів вивчення процесу перекладу, найбільш розробленим і дієвим, з точки зору опису процесу перекладу, можна назвати метод моделювання – створення теоретичних моделей, що представляють в загальному вигляді передбачувані дії перекладача при відтворенні тексту з мови оригіналу на мову перекладу [27, с. 12]. Відомі науці моделі перекладу можна класифікувати за різними ознаками: так, когнітивно-семантичний підхід до аналізу перекладу передбачає виділення моделі «семантики сцен і фреймів», а комунікативний – моделі трифазного процесу перекладу, динамічної моделі, теорії рівнів еквівалентності, ситуативної та трансформаційно-семантичної моделей; врахування позамовних чинників висвітлює

процес перекладу в двох варіантах: переклад й інтерпретація, врахування мовних і позамовних чинників призводить до створення моделі лінгвістики тексту, лінгвістичної, соціокультурної і психолінгвістичної моделей; інформаційна модель перекладу фокусує увагу на зміст висловлення [28, с. 78]. У нашому дослідженні, ми використовуємо моделювання на рівні еквівалентності, тобто висвітлюємо дві стратегії перекладу – фореїзацію та доместикацію – та еквівалентність їх застосування у перекладі. Також, ми вдаємося до трансформаційно-семантичної моделі задля врахування екстралінгвістичних чинників, які впливають на формування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. Теорія закономірних відповідників впливає з лінгвістичних принципів зіставлення мов, у нашому випадку англійської та української, таким чином ми визначаємо прийоми за допомогою яких перекладач і створює свою авторську постмодерністську стратегію перекладу.

Як уже зазначалося, процес перекладу – це окремий випадок акту комунікації, такий процес входить також в число соціальних явищ, що підпорядковуються певним правилам або нормам. Соціальна норма перекладу являє собою сукупність найбільш загальних правил, що визначають, з одного боку, вибір дій перекладача, його загальної й авторської стратегій і, з іншого боку, що відображають ті вимоги, які суспільство висуває до перекладача. Соціальна норма перекладу визначає суспільне призначення відтворення тексту, яке полягає в максимальному наближенні двомовної комунікації з перекладом до одномовної комунікації [41, с. 103].

Виявлення закономірностей процесу перекладу передбачає ще й вивчення професійних і особистих якостей творця продукту перекладу, тобто перекладача. Перекладач виконує найважливішу функцію посередника між різномовними і різнокультурними соціальними спільнотами і розглядається, таким чином, як вторинна мовна особистість, у якій повинна бути сформована мовна компетенція, що є невід'ємною складовою перекладацької компетенції та аналогічна мовній компетенції носіїв іноземної мови. В ході своєї діяльності перекладачеві завжди доводиться вирішувати проблему сприйняття і переробки чужого «ментального змісту», оскільки в своєму перекладному тексті він не викладає власні міркування з того чи іншого питання, а тільки передає ідеї, сформульовані автором оригіналу, дотримуючись, як

правило, комунікативної ситуації, «заданої» автором тексту на мові оригіналу [52, с. 21]. Виходячи з цього, переклад як процес обумовлюється функціонуванням певних когнітивних структур і механізмів, які розглядаються як когнітивно-інтуїтивні «зчеплення», і являє собою, на наш погляд, вербальну проекцію сполученого ментального простору автора і перекладача.

В результаті логічних, теоретичних і як наслідок практичних дій перекладача мовою перекладу створюється висловлювання, еквівалентне (чи ні) висловленню мовою оригіналу, в зв'язку з чим центральним в науці про переклад виявляється поняття еквівалентності. Еквівалентність в цілому визначається як відносна спільність перекладу й оригіналу при відсутності їх тотожності; збереження в перекладі тієї частини оригіналу, яка необхідна і достатня для його визнання перекладом; один із факторів об'єктивної оцінки перекладу поряд з іншими факторами [77, с. 27].

Виходячи з визначення еквівалентності і функцій продукту перекладу, тобто висловлювання мовою перекладу, в основу оцінки результатів цього продукту можна покласти принцип функціональної, або динамічної еквівалентності. Функціональна еквівалентність ґрунтується не на формальній, зовнішній відповідності текстів, а на реакції іншомовного одержувача, сприйняття переказного повідомлення яким у всіх своїх істотних рисах має в ідеалі відповідати сприйняттю вихідного повідомлення одержувачем, якому вона адресована. Досягненню функціональної еквівалентності текстів мовою оригіналу та мовою перекладу сприяє облік комунікативних функцій мовних знаків вихідного висловлювання, серед яких провідна роль може належати референтній, експресивній, конотативній, метамовній та поетичній функцій [77, с. 32].

Незважаючи на творчий характер діяльності перекладача, в її основі лежать об'єктивні закономірності співвідношення перекладацького рішення, так і критерії його оцінки. Однією з таких закономірностей є наявність в тексті оригіналу функціонального інваріанту, що визначається функціональними домінантами тексту і їх конфігурацією, і охоплює як ті випадки, коли першорядне значення набуває вимоги денотативної еквівалентності, так і ті, коли комунікативна установка мовного акту висуває на перше місце інші функціональні характеристики перекладного тексту. У

створенні тексту перекладу, еквівалентному вихідному тексту, важлива роль належить функціональним домінантам і субдомінантам оригінального тексту, що репрезентує домінуючі функції тексту оригіналу, при цьому під функціональними домінантами маються на увазі «елементи змісту» висловлювання, що підлягають обов'язковій передачі в перекладі, а під субдомінанта – елементи, які можуть бути схильні до певних модифікацій – замін з обмеженим колом можливостей. Облік поняття «функціональної домінанти» необхідний і для критики перекладу, і для визначення стратегій перекладу, оскільки на тлі домінанти осмислюються пропущені і змінені або додані елементи, а також встановлюються їх функції в структурі тексту і відповідність теоретичній моделі [78, с. 37].

Невід'ємною частиною процесу перекладу є розкриття стратегій поведінки перекладача при виборі варіанту перекладу, його ментальних операцій і конкретних перекладацьких дій. Здійснюючи переклад, перекладач завжди стоїть перед проблемою визначення відносної важливості окремих елементів тексту, що забезпечують побудову граматично і семантично правильного висловлювання. Вибір варіанту, пов'язаного з найменшими втратами при перекладі, становить важливу частину творчого акту перекладу [61, с. 211].

В рамках комунікативно-функціонального підходу до процесу перекладу стратегію перекладача можна визначити як певний когнітивний субстрат, що детермінують дії творця тексту мови перекладу і концентруючи його ментальні процеси сприйняття і розуміння початкового тексту і породження еквівалентного тексту мовою перекладу [50, с. 12].

Основною операційною одиницею перекладу, що визначає характер діяльності перекладача, можна вважати текст як закінчене висловлювання, розуміння якого передуює самому перекладу, з одного боку, і створення якого мовою перекладу за всіма законами когезії і когерентності є кінцевою метою діяльності перекладача. Дотримуючись класифікації текстів К.невидимістьсинхронічний

, всі тексти можна розділити на тексти, орієнтовані на зміст (з домінуванням в них функції опису), тексти, орієнтовані на форму (з домінуванням в них функції ви-

раження) і тексти, орієнтовані на звернення (з домінуванням в них функції звернення) [45, с. 135].

Жанрово-стильова приналежність перекладного висловлювання є однією з тих принципових установок, що лежать в основі перекладацьких стратегій, до яких свідомо чи несвідомо вдається перекладач при створенні тексту мовою перекладу. Серед інших критерій для перекладача при виборі стратегій вирішальними виявляються функціональні домінанти тексту, той інваріант оригінального тексту, який підлягає обов'язковій передачі в тексті перекладу. Для кожного типу текстів характерні свої функціональні домінанти і субдомінанти, що репрезентують домінуючу функцію вихідного тексту [45, с. 187].

Так, функціональними домінантами текстів з домінуючою функцією опису виступають терміни, пасивні конструкції, книжкові слова, складнопідрядні речення, кліше, визначення (пост- і препозитивні) і звороти (герундіальний, прийменниковий, інфінітивний), функціональними субдомінантами такого типу текстів є сполучники і сполучникові слова, логічні абзаци, побудова авторської мови, елементи мови, які виражають кількісну експресивність, власні імена і дати (газети), неособові форми дієслів, засоби, що забезпечують концентричну подачу інформації, засоби, що забезпечують компресію інформації, цитати прямої мови [45, с. 111].

Функціональними домінантами текстів з домінуючою функцією вираження виступають засоби компресії інформації, інтенсифікатори, образні визначення, логічна, метрична, синтаксична побудова висловлювання, тропи; функціональними субдомінантами даного типу текстів є піднесена лексика, абстракціонізм, оцінний компонент прикметників, антитеза, поетизми, окличні речення, форми ввічливої модальності, просторіччя, сленг, кліше, надмірність [45, с. 112].

Функціональними домінантами текстів з домінуючою функцією звернення виступають еліipsis, форми наказового способу, прикметники і прислівники у порівняльному і найвищому ступені, заголовки газет, емоційно забарвлена лексика; функціональними субдомінантами даного типу текстів є прямий порядок слів, окличні речення, риторичне питання і риторичне звернення. Найбільшою домінантною щільні-

стю володіють тексти, орієнтовані на зміст, найменшою – тексти, орієнтовані на звернення [45, с. 114].

Виходячи з домінуючих функцій тексту оригіналу та їх функціональних домінант і субдомінант, перекладач в процесі створення тексту мовою перекладу може використовувати в різних поєднаннях такі стратегії:

- стратегію з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту;
- стратегію визначення домінантної щільності;
- стратегію імовірнісного прогнозування;
- стратегію спроб і помилок;
- стратегію компресії / декомпресії;
- стратегію компенсуючих модифікацій;
- стратегію передачі світовідчуття;
- стратегію дослівного переклад [20, с. 11].

Використання перекладачем стратегій з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту, визначення домінантної щільності, імовірнісного прогнозування, спроб і помилок, компресії / декомпресії, що компенсують модифікації, і дослівного перекладу характерно насамперед для перекладу текстів з домінуючою функцією опису [20, с. 12].

Переклад текстів з домінуючою функцією вираження передбачає використання перекладачем в різних поєднаннях стратегій з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту, визначення домінантною щільності, компресії / декомпресії, що компенсують модифікації, передачі світовідчуття і дослівного перекладу [20, с. 16].

Стратегії з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту, визначення домінантної щільності, а також стратегії передачі світовідчуття, компресії / декомпресії, дослівного перекладу і в меншій мірі – стратегія компенсуючих модифікацій, виявляються незамінними для перекладача в процесі перекладу текстів з домінуючою функцією звернення [20, с. 18].

Отже, незважаючи на перспективність багатьох існуючих методів вивчення процесу перекладу, найбільш розробленим і дієвим, з точки зору опису процесу пе-

рекладу, можна назвати метод моделювання – створення теоретичних моделей, що представляють в загальному вигляді передбачувані дії перекладача при відтворенні тексту з мови оригіналу на мову перекладу. У нашому дослідженні, ми використовуємо моделювання на рівні еквівалентності, тобто висвітлюємо дві стратегії перекладу – форенізацію та доместикацію – та еквівалентність їх застосування у перекладі. Також, ми вдаємося до трансформаційно-семантичної моделі задля врахування екстралінгвістичних чинників, які впливають на формування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. Теорія закономірних відповідників впливає з лінгвістичних принципів зіставлення мов, у нашому випадку англійської та української, таким чином ми визначаємо прийоми за допомогою яких перекладач і створює свою авторську постмодерністську стратегію перекладу. Наведена класифікація перекладацьких рішень може оптимізувати дії перекладача зі створення еквівалентного тексту мовою перекладу, оскільки основним принципом її виділення виступає текст – безпосередній робочий матеріал перекладача – і його функціональні характеристики.

2.2. Синхронічний і діяхронічний аспекти стратегії перекладу

В рамках нашої дипломної роботи ми розуміємо перекладацьку стратегію як «загальний план дій перекладача», обумовлений комплексом його принципових установок, спрямованих на досягнення цілей, які свідомо чи несвідомо ставить перед собою перекладач. Ми розглядаємо перекладацьку стратегію з точки зору «вічного» перекладацького дуалізму буква / дух, сформульованого ще Цицероном і Ієронімом як *verbum e verbo* (слово словом) і *sensum exprimere de sensu* (сєнс змістом) [96]. У сучасній теорії перекладу буквальний і вільний переклад як «полярні» стратегії визначаються по-різному. Так, в англійській літературі вони протиставляються як переклади: *word-for-word / sense-for sense*, *literal / free*, *target-oriented / source-oriented* [80], *domestication / foreignization* [83]. У вітчизняній літературі їх часто називають стратегія форми і стратегія сенсу [20]. Ми в своїй роботі користуємося термінами Л. Венути – форенізація і доместикація. На наш погляд, вони найбільш точно характеризують описувані перекладацькі стратегії.

«Полярність» і недосконалість кожної з цих стратегій перекладу призвели до виникнення третьої стратегії, а саме стратегії «золотої середини», в основі якої лежить ідея компромісу між формою і змістом. Ми визначаємо цю стратегію як стратегію «золотої середини».

Одну з перших думок про необхідність комбінування протилежних стратегій перекладу висловив В. Тоуті в XVII столітті. Він формулює правила, за допомогою яких перекладач може досягнути «золотої середини» [80]. Відповідно до цих правил перекладач повинен, зокрема, зберігати зміст оригіналу, змусити автора говорити так, як говорить сучасний читач, не слідувати занадто близько літері оригіналу, щоб не втратити його дух, зберігати привабливість оригіналу без шкоди його змісту. А. Тайтлер, в свою чергу, вважаючи протилежні перекладацькі стратегії крайнощами, стверджував, що «справжню досконалість» слід шукати між ними [81].

Однак В. Гумбольдт і Ф. Шлейермахер говорять про недосконалисть «золотої середини». Існує відомий вислів В. Гумбольдта про два «підводні камені», про які «неминуче повинен розбитися» перекладач. Щось середнє між двома способами адаптації іншомовного тексту, на його думку, неможливо [16, с. 135]. Ф. Шлейермахер, в свою чергу, підкреслював, що, слідувати можна тільки одній із двох стратегій, інакше «письменник і читач можуть взагалі не зустрітися» [60, с. 156]. Протиставлення стратегій зафіксовано в так званих «парадоксах» Т. Сейворі, один з яких звучить наступним чином: «Переклад повинен читатися як переклад» / «переклад повинен читатися як оригінал» [79, с. 15]. Однак виявляється, що на практиці перекладач, як правило, інтуїтивно прагне до «золотої середини», в різні моменти перекладу віддаючи перевагу то одній, то іншій стратегії. Це знайшло відображення і в сучасній теорії перекладу. Так з'явилися концепції адекватного перекладу (А.А. Смірнов) [52], реалістичного перекладу (І. Кашкін) [24], повноцінного перекладу (А.В. Федоров) [56], вірності перекладу (У. Еко та П. Рікер) [23; 98], художньої точності (І. Мостицький) [97]. Всі названі концепції відображають прагнення знайти компроміс. Іншими словами, уникнути і буквализму, і зайвої вільності. Таким чином, можна говорити не про дві, а про три стратегії.

Однак, на наш погляд, всі названі стратегії є поняттями «ідеальними», існуючими лише в теорії перекладу. На практиці в чистому вигляді вони не реалізуються. Перекладачі, навіть надаючи перевагу одній з трьох стратегій, в дійсності, використовують всі три.

З поняттям стратегії перекладу пов'язано поняття «невидимості» перекладача. Цей термін був введений Л. Венуті в 1995 році в його роботі «The translator's invisibility». Основними характеристиками перекладеного тексту Л. Венуті називає fluency (легкість сприйняття), тобто текст легко читається, і transparency (прозорість), тобто в тексті відбивається особистість й інтенції автора, в результаті створюється враження, що ми читаємо оригінал, а не переклад. При цьому, як підкреслює Л. Венуті, чим легше читається переклад, тим невидимим є перекладач, і звичайно, автор оригіналу. Таким чином, основними характеристиками перекладацької стратегії доместикації, за Л. Венуті, є fluency (легкість сприйняття), transparency (прозорість) і, як наслідок, «невидимість» перекладача. Що стосується перекладів, виконаних відповідно до перекладацької стратегії форенізації, в цьому випадку виникає певна «непрозорість» тексту, в ньому з'являються так звані «темні місця», і перекладач стає «видимим» [83, с. 28]. Такий текст читається як переклад. У разі, коли перекладач прагне до «золотої середини», його видимість може відчуватися по-різному в різних частинах тексту.

Як відомо, відношення між оригіналом і перекладом прийнято позначати терміном еквівалентність. У сучасній науці перекладацька еквівалентність розглядається не в своєму «ідеальному» сенсі як повна відповідність оригіналу, а як «рівнозначність при існуванні відмінностей» [62, с. 146]. Р. Якобсон класифікував еквівалентні відносини в залежності від домінуючої стратегії перекладу. В основі запропонованої класифікації лежить положення про те, що кожна перекладацька стратегія характеризується специфічним набором еквівалентних відносин між текстами оригіналу та перекладу. Ці відносини не є строго заданими і можуть варіюватися в залежності від ступеня вираженості домінантності тієї чи іншої стратегії та типу тексту, що перекладається [62, с. 147].

Особливу складність в досягненні еквівалентних відносин представляє художній переклад, зокрема, переклад драматургічних творів. Будучи найскладнішим і маловивченим видом перекладу, переклад драматичних текстів особливо гостро ставить перед перекладачем питання про те, що зберегти і чим пожертвувати в процесі перекладу, яку стратегію обрати, щоб домогтися адекватного сприйняття тексту перекладу.

На недостатність вивчення мови в синхронії вказував ще А. Реформатський, говорячи про важливість залучення результатів та діахронічних досліджень, тому що діахронія включає в себе «застиглі» в часі моменти синхронії, а синхронія з часом перетворюється в один з етапів діахронії [49, с. 15].

В. Н. Комісаров у книзі «Слово про переклад» [28] вказує на те, що денотативна теорія перекладу є найпоширенішою моделлю перекладу, так як зміст всіх мовних знаків відображає відносини, предмети, явища реальної дійсності, звані денотатами. Таким чином створене за допомогою мови повідомлення містить інформацію про якусь ситуацію, про денотатів, що знаходяться один з одним в певних відносинах.

В основі такого підходу, процес перекладу базується на тотожності описуваних ситуацій. Це можуть бути власні системи значень мови оригіналі і мови перекладу, що розуміються як «сітка відносин» (в англійській школі) або специфіка відображення предметної ситуації, описаної в оригіналі [28]. У цій моделі норма перекладу як би витісняється в екстралінгвістичну область, а переклад орієнтований на денотативну функцію мовного акту, тобто опис реальних предметних ситуацій. Як вважає В. Гак, в контексті еквівалентними можуть виявитися мовні одиниці, які будуть співвідноситися з однією і тією ж ситуацією дійсності [13, с. 10].

Ці положення підтверджуються семантичним підходом Л. С. Бархударова. Зв'язок із ситуацією дійсності простежуються ється в ранговій ієрархії компонентів змісту тексту. У цій моделі дослідник виділяє референціальні, прагматичні та внутрішньомовні значення [5]. Схожу класифікацію ми спостерігаємо в роботі Л. К. Латишева [33]. У ній дослідник виділяє денотативний (або, за

Л. С. Бархударовим, референціальний), сигніфікативний (або прагматичний) зміст на рівні інтерпретатора і внутрішньомовний зміст (метамовний) [33].

Семантичні дослідження знайшли розвиток і в трансформаційному підході І. І. Ревзіна та В. Ю. Розенцвейг [47]. Відповідно до цього підходу міжмовна комунікація здійснюється або за допомогою переказу, або за допомогою інтерпретації. У процесі перекладу одна мова виступає по відношенню до іншої в якості мови-посередника, або метамови. Шляхом досягнення адекватності буде збережено стилістичну характеристику мовних одиниць. Автори підкреслюють, що адекватний переклад завжди точний, але не навпаки [47, с. 57].

Подальше моделювання перекладу спричинило розвиток теорій спеціального перекладу: військового, послідовного і синхронного. Теорія військового перекладу найбільш повно представлена в роботах Г. М. Стрілковського [53]. Критики перекладу оцінюють її як особливу конкретно-жанрову форму прояву функціонально прагматичного підходу [53]. Г. М. Стрілковський називає цю модель функціонально-семіотичною [53, с. 6]. Критерієм точності перекладу є інваріантна співвіднесеність мови оригіналу і мови перекладу, ступінь тотожності їх функцій, де інваріантом є сенс. Останній також завжди пов'язаний з ситуацією дійсності – змістом мовного твору, співвіднесені з реальною дійсністю і зрозумілим суб'єктом на основі його індивідуального і соціального досвіду і накопичених знань. Таким чином, проникнення в ситуацію дійсності є необхідною передумовою досягнення адекватності перекладу. Це особливо важливо для перекладу військових текстів, де, як вважає Г. М. Стрілковський, умовності, статутні положення і термінологічні реалії відіграють істотну роль [53].

Спробу визначити норму перекладу, перш за все для послідовності перекладу, робить Р. К. Міньяр-Белоручев. Його перекладацька концепція отримала назву інформаційної. У ній реципієнт (в тому числі і перекладач) по відношенню до тексту може володіти інформаційним запасом різного ступеня. Всього в рамках такої моделі дослідником виділяється 5 ступенів, що відображають асоціації реципієнта з мовним знаком [39]. Норма перекладу тут виступає як результат, який досягається при відповідності інформаційного запасу перекладача інформаційній насиченості тексту.

Екстралінгвістична складова, як один із ключових детермінантів досягнення адекватності перекладу, висувається при побудові теорії і розробки методики навчання синхронного перекладу. У психолінгвістичній моделі, норма перекладу визначається дією темпоральних факторів, або фазовим зрушенням між промовою оратора і перекладача [39].

В процесі оцінювання перекладу принципово важливим, на думку О. Каде, є характер подачі оригіналу, так як усний та письмовий переклад одного і того ж тексту не можуть оцінюватися за одними і тими ж критеріями [73]. Норма перекладу тут може розглядатися як досягнення його мети – оптимального наближення комунікативного ефекту (впливу) перекладеного тексту до комунікативного ефекту оригіналу. Ключова проблема – проблема збереження інваріанта (сенсу, комунікативних цінностей, або ефекту [73]). О. Каде вважає, що критерієм адекватності перекладу служить ступінь збереження таких комунікативних властивостей тексту, які були б в рівній мірі релевантні для певної комунікативної ситуації [73].

Спробою поєднати переваги і подолати недоліки трансформаційної, денотативної і семантичної моделей перекладу стала теорія рівнів еквівалентності В. Н. Комісарова. Такий підхід заснований на припущенні, що відносини еквівалентності ризняться на певному рівні змісту тексту оригіналу та перекладу, будь то змістовні (глибинні категорії), синтаксичні структури або ситуація дійсності [28]. Ця модель передбачає п'ятирівневу ступінь близькості перекладу до оригіналу, а саме рівні: мовних знаків, висловлювання, повідомлення, опису ситуації і мети комунікації. Оскільки повна передача змісту оригіналу – це в переважній більшості випадків ідеал, то норма перекладу в теорії рівнів еквівалентності встановлює максимально можливу, необхідну і достатню еквівалентність між усіма рівнями оригіналу і перекладу. Вчений вказує на неможливість розгляду норми перекладу як єдиної вимоги [28, с. 27].

Більш доцільним є аналіз норми як сукупності ряду нормативних установок, ступінь обов'язковості яких буде змінюватися в залежності від характеру перекладацького акту. Вона повинна включати, за В. Н. Комісаровим, такі компоненти: норма еквівалентності, жанрово-стилістична норма перекладу, норма перекладацької мови,

прагматична норма перекладу і конвенціональна норма перекладу. Засобом досягнення адекватності перекладу буде облік характеру і умов протікання процесу перекладу [27, с. 25].

Спробою філософського опису перекладу є концепція М. П. Брандес. Автор звертає увагу на те, що переклад являє собою вторинну, репродукуючу діяльність, фундаментальною характеристикою якої є розпредметнення. Предметом перекладу повинна бути сама перекладацька норма, об'єктом служить оригінал. Методологією дослідження перекладацького процесу є категорія розуміння, основана на зовнішніх і внутрішніх атрибутах. До зовнішніх відносяться текст оригіналу, текст перекладу і перекладач, до внутрішніх – норма перекладу. Переклад, в концепції М. П. Брандес, розглядається як зміна видів розуміння, предметом якого постають феномени культури, втілені в матеріальних носіях, першим з яких є текст [7, с. 67].

Отже, за Л. Венуті існує дві стратегії перекладу – форенізація і доместикація. «Полярність» і недосконалість кожної із цих стратегій перекладу призвели до виникнення третьої стратегії, а саме стратегії «золотої середини», в основі якої лежить ідея компромісу між формою і змістом. Ми визначаємо цю стратегію як стратегію «золотої середини». Відношення між оригіналом і перекладом прийнято позначати терміном еквівалентність. У сучасній науці перекладацька еквівалентність розглядається не в своєму «ідеальному» сенсі як повна відповідність оригіналу, а як «рівнозначність при існуванні відмінностей». Особливу складність в досягненні еквівалентних відносин представляє художній переклад, зокрема, переклад драматургічних творів. Діахронія та синхронія виявляються саме у використанні зазначених стратегій в процесі перекладу класичної п'єси історично віддаленого періоду – XVI століття. Під діахронічним перекладом розглядаємо переклад на сучасну мову історичного тексту, написаного на мові попередньої епохи, а під синхронічним перекладом вбачаємо переклад літературних творів в один і той же період історичного етапу в розвитку мови. Таким чином, постмодерністську стратегію Ю. Андруховича розглядаємо в діахронічному аспекті перекладу.

2.3. Методи дослідження постмодерністської стратегії Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта»

Вибір методів дослідження застосування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича в тексті україномовного перекладу п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта» зумовлений потребою комплексного та системного опису цього явища відповідно до сформульованих у Вступі цілей та поставлених у роботі завдань. Їх реалізація потребує застосування наступних методів дослідження.

Найперше було використано *загальнонаукові методи* дослідження тому, що вони застосовуються в пізнанні всіх явищ дійсності, отже, у всіх науках, в тому числі перекладознавстві та лінгвістиці загалом. Ці методи сформувалися в ході багатовікової пізнавальної діяльності людей і удосконалюються в процесі її розвитку. Слід відзначити, що загальнонаукові методи, будучи методами пізнання дійсності, є одночасно методами мислення дослідників; з іншого боку, методи мислення дослідників виступають в якості методів їх пізнавальної діяльності [61, с. 211].

В процесі дослідження стратегій перекладу вчені піддають їх науковому аналізу, тобто уявному поділу тексту перекладу на їх елементи, щоб вивчити кожен з них. Але кожен з цих елементів функціонує тільки у взаємозв'язку і взаємодії з іншими елементами. Тому аналіз елементів передбачає одночасно осмислення їх взаємозв'язків і взаємодій, що становить зміст синтезу.

Таким чином, аналіз і синтез – це дві взаємопов'язані сторони розумової діяльності людей і відповідно два взаємопов'язаних методи пізнання дійсності, в нашому випадку перекладознавчої [61, с. 212].

Метод аналізу у наведеному дослідженні використовується задля осмислення специфічних особливостей елементів постмодерністської стратегії Ю. Андруховича і її ролі у функціонуванні перекладу. В ході ж наукового синтезу ми склали цілісне уявлення про авторську стратегію Ю. Андруховича, її зміст і закони розвитку.

У процесі аналітичної і синтезуючої діяльності мислення відбувається перехід від початкових (і тому поверхневих) суджень про досліджувані перекладацькі явища

до більш-менш глибоких і цілісних уявлень про них. Поява при цьому нових знань вказує на творчий (евристичний) характер аналізу і синтезу.

Індуктивний метод (індукція), що використовується в перекладацьких дослідженнях, полягає в способі пізнання перекладацьких явищ, від фіксування досвідчених (емпіричних) даних і їх аналізу до їх систематизації, узагальнень і загальних висновків. Такий метод полягає також в переході від одних уявлень про ті чи інші перекладацькі явища і процеси до інших – більш загальних, і найчастіше глибших. Основою функціонування індуктивного методу пізнання у всіх випадках є емпіричні (дослідні) дані [60, с. 82].

Однак індуктивні узагальнення будуть повністю бездоганні лише в тому випадку, якщо досконально вивчені всі науково встановлені факти, на основі яких робляться ці узагальнення. Це називається повною індукцією. Але найчастіше зробити це дуже важко, а часом і неможливо.

Тому в пізнавальній діяльності, в тому числі при дослідженні перекладацьких явищ і процесів, використовується метод неповної індукції: вивчення якоїсь частини досліджуваних явищ і поширення виведення на всі явища даного класу. Узагальнення, отримані на основі неповної індукції, в одних випадках можуть носити цілком певний і достовірний характер, в інших – більш імовірнісний характер [60, с. 23].

У нашому дослідженні індуктивний метод використовується задля систематизації та узагальнення визначення поняття стратегія в перекладі.

Достовірність індуктивних узагальнень може бути перевірена шляхом застосування дедуктивного методу дослідження. Суть його полягає у виведенні з будь-яких загальних положень, які вважаються достовірними, визначених наслідків, частина яких може бути перевірена дослідним шляхом. Якщо наслідки, що випливають з індуктивних узагальнень, підтверджуються практичним досвідом, значить, ці узагальнення можна вважати достовірними, тобто тими, які відповідають дійсності.

Дедукція у наведеному дослідженні допомагає визначити достовірність поняття та особливостей функціонування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича в процесі відтворення п'єси «Ромео і Джульєта».

Аналогія – це певний вид порівняння явищ і процесів, в тому числі що відбуваються в перекладі: встановивши подібність одних властивостей в оригіналі, робиться висновок про їх подібність у перекладі [61, с. 27]. При цьому необхідно враховувати специфічні особливості перекладу, як у нашому випадку авторської стратегії. Не потрібно зводити їх дослідження тільки до пошуку аналогій. До того ж метод аналогії застосовується найчастіше поряд з іншими загальнонауковими методами. При цьому наукова ефективність використання методу аналогії достатньо висока. У нашому дослідженні аналогія проводиться між трьома перекладацькими стратегіями: форенізація, доместикація, постмодерністська стратегія Ю. Андруховича.

Моделювання – це відтворення у спеціально створеному об'єкті (моделі) властивостей досліджуваного явища, в тому числі перекладацького. Застосування такого методу носить, як правило, творчий характер, що відкриває щось нове. Зокрема, в процесі аналізу самої моделі виявляються властивості, які відсутні в окремих її частинах. Отримані знання про перекладацьке явище чи процесі в цілому використовуються для їх подальшого вивчення [61, с. 72]. Метод моделювання і його функціонування у дослідженні постмодерністської стратегії Ю. Андруховича було описано у попередньому підрозділі де стверджується, що моделювання створюється на рівні еквівалентності, тобто висвітлюємо дві стратегії перекладу – форенізацію та доместикацію – та еквівалентність їх застосування у перекладі.

Метод контекстуального аналізу було використано у дослідженні постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича для аналізу мовного аспекту тексту оригіналу і перекладу. Це тип дослідження, при якому поряд з індивідуальними ознаками явища враховуються ознаки контекстів, до яких відноситься явище; контекстуальні ознаки виступають в якості незалежних змінних, що впливають на індивідуальні величини або модифікують взаємозв'язки між індивідуальними величинами.

Компонентний метод було залучено для структурно-семантичного аналізу лексичних одиниць, які є характерними для постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича.

Основною метою такого методу є розділення значення мовної одиниці на диференційні семантичні ознаки. Звернувшись до цього методу дослідження, ми виявили та визначили лексико-семантичні групи слів матеріалу дослідження та визначили їх системні, зокрема синонімічні, відношення усередині цих груп. Також, цей метод дозволив визначити авторську інтенцію використання певних лексичних одиниць, які привалують у перекладеному тексті твору.

Метод порівняльно-перекладознавчого аналізу було залучено для визначення доречності та відповідності постмодерністської стратегії перекладу, використаної перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження.

Завдяки цьому методу, ми уможливили порівняння засобів створення трагічного, комічного та романтичного залежно від обраної перекладачем тактики, позиції в тексті перекладу та індивідуального стилю перекладача. Звернувшись до зазначеного методу, ми отримали дані про ступінь близькості на рівні змісту оригіналу та перекладів та визначили прийоми досягнення динамічної еквівалентності у перекладі.

Описовий метод було використано для опису стилістичних та лексичних особливостей твору оригіналу та їх перекладних еквівалентів, застосованих перекладачем у межах постмодерністської стратегії.

Залучення описового методу висвітлює особливості стилістичних та лексичних ознак художнього тексту в оригіналі та перекладі, а також пояснення причин труднощів та проблем, з якими стикається перекладач у процесі відтворення лексичних та стилістичних засобів цільової мови. Звернувшись до цього методу дослідження, ми виявили та зафіксували розбіжності в тексті оригіналу та тексті перекладу, що допомогло визначити особливості постмодерністської стратегії Ю. Андруховича.

Кількісний аналіз було використано для підрахунку мовних засобів, які Ю. Андрухович використовує в процесі перекладу п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта». Такий метод визначає зміст або кількісні співвідношення компонентів в аналізованому об'єкті. Важлива характеристика методу кількісного аналізу, крім спе-

цифічності і межі виявлення, - точність, що відображає близькість результатів визначення до істинних значень.

Вищенаведені методи дослідження зумовили наступну методику написання дипломної роботи. На *першому етапі* дослідження була сформована емпірична база шляхом добору лексичних та стилістичних засобів, які формують постмодерністську стратегію перекладу Ю. Андруховича. Методом суцільної вибірки з твору «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра та його перекладу українською Ю. Андруховича загальним обсягом 253 сторінки, виокремлено 196 мовних засобів.

На *другому етапі* з'ясований зміст поняття перекладацької стратегії та відмінності стратегій доместикації та форенізації. На даному етапі було використано метод операціоналізації понять, типологічний та класифікаційний аналіз.

На *третьому етапі* визначені характерні особливості постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. Цей етап дослідження передбачав залучення зіставного аналізу форми та змісту тексту перекладу з формою та змістом тексту оригіналу, компонентного аналізу та семантичного аналізів.

На *четвертому етапі* проаналізовані основні прийоми та способи відтворення основного змісту твору, які використовує Ю. Андрухович в процесі застосування постмодерністської стратегії перекладу. Цей етап дослідження потребував залучення контекстуального та порівняльного аналізів.

Отже, методика дослідження постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича включає наступні методи: загальнонаукові методи дослідження, які застосовуються для пізнання всіх явищ дійсності, отже, у всіх науках, в тому числі перекладознавстві та лінгвістиці загалом. Метод аналізу у наведеному дослідженні використовується задля осмислення специфічних особливостей елементів постмодерністської стратегії Ю. Андруховича і її ролі у функціонуванні перекладу. В ході ж наукового синтезу ми склали цілісне уявлення про авторську стратегію Ю. Андруховича, її зміст і закони розвитку. Індуктивний метод використовується задля систематизації та узагальнення визначення поняття стратегія в перекладі, а дедукція допомагає визначити достовірність поняття та особливостей функціонування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. До лінгвістичних та перекла-

дацьких методів дослідження відносимо метод контекстуального аналізу, який було використано для аналізу мовного аспекту тексту оригіналу і перекладу. Компонентний метод було залучено для структурно-семантичного аналізу лексичних одиниць, які є характерними для постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. Метод порівняльно-перекладознавчого аналізу було залучено для визначення доречності та відповідності постмодерністської стратегії перекладу, використаної перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження. Описовий метод було використано для опису стилістичних та лексичних особливостей твору оригіналу та їх перекладних еквівалентів, застосованих перекладачем у межах постмодерністської стратегії. Кількісний аналіз було використано для підрахунку мовних засобів, які Ю. Андрухович використовує в процесі перекладу п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта».

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ Ю. АНДРУХОВИЧА У ПЕРЕКЛАДІ П'ЄСИ В. ШЕКСПІРА «РОМЕО І ДЖУЛЬЄТА»

3.1. Характерні особливості постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича

Юрій Андрухович є одним із найяскравіших представників і, загалом, культовою постаттю сучасної української літератури та перекладознавства. Будучи поетом, прозаїком, перекладачем та есеїстом він є одним із популярних представників постмодернізму, ознаки якого простежуються у його перекладах світового класика – В. Шекспіра. Вільям Шекспір є видатним поетом, який привніс величезний внесок у світову літературу, отже, його твори були перекладені багатьма авторитетними вченими. Ю. Андрухович надав нового подиху цим творам, використавши свою власну специфічну перекладацьку стратегію написання. Розглянемо її детальніше.

Творчість Ю. Андруховича розглядається в контексті явища українського постмодернізму, причому рецепція Ю. Андруховича українською літературною критикою є доволі різнобічною: його творчий доробок досліджується як феномен «карнавальної» прози, з точки зору постколоніальної та гендерної критики, в аспекті пошуку індивідуальної та національної ідентичності, а на адресу Андруховича – перекладача пролунало багато негативних відгуків з боку перекладознавців [101].

Ю. Андрухович відомий своїм осучасненим перекладом класичних творів, який містить ознаки постмодернізму. Його переклад вражає антиінтелектуалізмом, образною спрощеністю вислову порівняно з оригіналом, а також вкрапленням лексики та стилістичних засобів, які є близькі українському читачеві. Можна стверджувати, що Ю. Андрухович використовує у своїх перекладах стратегію доместикації з елементами осучаснення. Він припускається широкої інтерпретації, не завжди дотримуючись смислової відповідності слова та його емоційного забарвлення задля задоволення запитів суспільства на національну ідентифікацію. Герої шекспірівських творів у перекладі Ю. Андруховича заговорили сучасним молодіжним сленгом,

мовою, близькою сучасній українській мовленнєвій культурі. У перекладацькій творчості Ю. Андруховича доместикація становить діалог культур, діалог епох. Отже, варто виділити характерні особливості постмодерністської стратегії Ю. Андруховича.

Збереження метафорики оригіналу. Шекспірівські тексти, зокрема «Ромео і Джульєтта», насичені різними метафорами на позначення любовних перепитій. Не рідко можна зустріти навіть еротичну метафорику, яка наповнює образи головних героїв романтичністю та загадковістю. Зважаючи на те, що мова В. Шекспіра є староанглійською, то її переклад становить неабиякі труднощі. Тому, для відтворення вищезазначених стилістично забарвлених одиниць, Ю. Андрухович використовує сучасні еквіваленти лексики на позначення еротики, а саме – еротизми. Еротизм в літературі визначається як лексична одиниця, спрямована на позначення понять, пов'язаних з різними сферами інтимності. Також, окрім еротизмів перекладач використовує українські просторічні вирази. Наведемо приклад:

...for this driveling love is like a great natural that runs lolling up and down to hide his bauble in a hole [86, с. 26]. – *А той заслинений любовний шал має в собі щось від здоровила сільського ідіота – тільки й ганяє туди-сюди з висолопленням язика і думає, як би то увігнати свого кілка у перше-ліпше дупло* [85, с. 30].

У вищенаведеному прикладі ми спостерігаємо збереження еротичної метафорики у перекладі. Ю. Андрухович, який використовує українські стилістично-забарвлені еквіваленти.

Вульгаризми та просторічна лексика. Як зазначалось вище, однією із характеристик перекладацької стратегії Ю. Андруховича є використання вульгарної та просторічної лексики. Відхід від обмежувальної практики в добу постмодернізму позначився розширенням еротичного простору в соціокультурному дискурсі, легітимацією культури андеграунду та виходом на лінгвістичну сцену зниженої лексики, а часом і прямої вербалізації її семантично найсильніших лексем. Цей факт позначився на перекладацькій манері Ю. Андруховича, тому вульгарна і просторічна лексика

у перекладі «Ромео і Джульєта» стає невід’ємним елементом. Просторіччя використовуються в літературній мові зазвичай в цілях зниженої, грубуватої характеристики предмету чи особи, а також для створення ефекту простої невимушеної мови. Вульгаризми – це слова або звороти, що застосовуються в просторічній лексиці, але не допускаються стилістичним каноном в літературній мові. Наведемо приклад:

*Supper is **done**, and we shall come too late* [86, с. 34] – *Запізнимся, зжеруть без нас вечерю* [85, с. 40].

Виділена перекладна лексема є прикладом просторіччя. Ю. Андрухович використовує такі мовні одиниці, які вживаються в усній, побутовій мові, переважно діалогічному мовленні. У зв'язку з цим просторічні слова мають функціонально-стилістичне значення, і деякі з них входять в лексико-стилістичні парадигми і містять компоненти експресивного, емоційного й оцінного значень, протиставляючись словам високого і нейтрального стилістичного тону. Саме вживання таких слів і є особливістю постмодерністського перекладу.

Діалектизми. Ще однією характеристикою перекладацького доробку Ю. Андруховича є діалектизми, зокрема західноукраїнського регіону. Діалектні слова складають пласт лексики, пов'язаний з певною територією їх вживання. Діалектизми властиві жителям окремого регіону, носіям місцевої говірки. Вони поширені в певному районі, області або окремому селі. Можна з упевненістю сказати, що діалектні слова – це місцеві слова, яких не знає і не вживає в своїй промові більшість носіїв української мови. Ю. Андрухович тяжіє до діалекту західної частини України, адже він є надзвичайно колоритним і відрізняється від всіх інших областей рідного краю. Наведемо приклад:

*My noble **uncle**, do you know the cause?* [86, с. 44]. – *Достойний **стрийку**, знаєте її?* [85, с. 51].

У наведеному прикладі спостерігаємо відтворення лексеми *uncle* українським просторічним еквівалентом *стрийку*, який є характерним для жителів західноукраїн-

ських країв. Такий спосіб перекладу є характерним для періоду постмодернізму, адже саме використання нативних вкраплень та тяжіння до одомашнення осучаснює переклад.

Сленг. Окрім просторічної лексики, Ю. Андрухович часто використовує сленгізми у своєму перекладі «Ромео і Джульєти». Стилiстичні функції сленгізмів – це яскраво виражена експресивність, грубуватість, оцінність, жартівливість, відтінок зверхності й ін. Вони мають описовий характер і можуть бути застосовані практично до всіх пластів лексики зниженого стилістичного тону [89, с. 113]. Найчастіше вони застосовуються з метою посилення емоційної характеристики персонажів. Вживання таких мовних одиниць у перекладі Ю. Андруховича осучаснює класичний твір, адже норми староанглійської писемної мови відрізняються від норм сучасної розмовної мови, а так як постмодернізм передбачає дію, що відбувається в сьогоденні, опис діалогів героїв, їх почуттів і емоцій, то вживання лексики такого роду додає твору велику правдоподібність і зацікавлює читача. Розглянемо приклад:

BENVOLIO

By giving liberty unto thine eyes; Examine other beauties.

ROMEO

...God-den, good fellow [86, с. 27].

БЕНВОЛІО

*Пусти на волю очі й **непустися:***

Нових дівчат паси!

РОМЕО

...О, здоров, колего! [85, с. 30].

Бачимо, що молоді герої твору спілкуються сленгом української молоді, що осучаснює переклад і робить його цікавим для молодого покоління.

Отже, Юрій Андрухович є одним із найяскравіших представників і, загалом, культовою постаттю сучасної української літератури та перекладознавства. Будучи поетом, прозаїком, перекладачем та есеїстом він є одним із популярних представників постмодернізму, ознаки якого простежуються у його перекладах світового кла-

сика – В. Шекспіра. Його переклад вражає антиінтелектуалізмом, образною спрощеністю вислову порівняно з оригіналом, а також вкрапленням лексики та стилістичних засобів, які є близькі українському читачеві. Можна стверджувати, що Ю. Андрухович використовує у своїх перекладах стратегію доместикації з елементами осучаснення. Основними характерними особливостями його постмодерністської перекладацької манери є збереження еротичної метафорики оригіналу, наявність вкрай вульгарної та просторічної лексики, діалектизмів та українського сленгу.

3.2. Збереження метафорики як складової постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича

П'єса «Ромео і Джульєта» є найяскравішим прикладом любовної класики всіх часів. Тема любові, якою пронизаний весь твір (герої люблять, міркують про суть цього почуття, філософствують про види любові) розкривається різнобічно: любов матері, любов до життя, любов і шлюб, пристрасть, нерозділене кохання, любов сімейна. Годувальниця любить Джульєту щиро, по-материнськи, головні герої стикаються з першим самим трепетним почуттям у своєму житті, навіть священник, поважаючи любов молодих сердець, порушує правила і вінчає закоханих без згоди батьків. Почуття кохання вербалізується у творі за допомогою метафорики, зокрема еротичної. Розглянемо кілька прикладів.

Мотив юного кохання у п'єсі починається з особистої трагедії Ромео. Для нього почуття до Розаліни стали справжнім випробування, адже він переживає сильні страждання. Розаліна – образ передчуття, означення сенситивного періоду в житті юнака. Спершу, Ромео так визначає кохання:

ROMEO

*Love is a smoke raised with the fume
of sighs;*

Being purged, a fire sparkling in

ROMEO

Любов – як дим, від неї тільки різь

*В очах, а ще – вогонь, і він наскрізь Пече, а
ще – зі сліз наплачеш море.*

lovers` eyes;

А ще? Вона й отрута, і бальзам,

Being vexed, a sea nourished with I шал, в якій ідеши свідомо, сам [85, с. 24]

lovers` tears; What is it else?

A madness most discreet,

A choking gall and a preserving

sweet" [86, с. 8].

Метафора у наведеному прикладі зображує тему кохання, яка виступає у таких образах: smoke – дим, fire – вогонь, sea – море, madness – безумство, gall – жовчність, злість, sweet – насолода, радощі. Динаміка розгортання метафори яскраво відтворюється у перекладі, Ю. Андруховича, який вважає за потрібне передати всі образи метафори оригіналу, дещо змінивши при цьому її структуру. Помінявши місцями останні два рядки, акцент метафори переноситься не на цілющі властивості кохання, а на те, що це *шал*, тобто сексуальні відносини. Йому вдається зберегти шекспірівську риму, проте перші три рядки розірвані, у них ламається інтонація.

Еротичність перекладу метафорики п'єси проявляється і у наступному прикладі:

JULIET

ДЖУЛЬЄТА

Au, pilgrim, lips that they must use in prayer. *Для молитов палких передусім.*

ROMEO

O then, dear saint, let lips do what hands do. *РОМЕО*

They pray: grant thou, lest faith turn to despair [86, с. 16].

Дозволь в екстазі цілувати їм!
[85, с. 20].

В оригіналі В. Шекспір використовує метафору *lips pray.. lest faith turn to despair*, тобто він губам надає людської властивості молитися для того, щоб віра не

перейшла у відчай. Ю. Андрухович надає метафорі еротичності, використовуючи еротизм *екстаз*, описуючи поцілунок.

Збираючись на свято в домі Капулетті, Меркуціо вмовляє нещасного Ромео приєднатися до них з Бенволіо:

MERCUTIO

МЕРКУЦІО

You are a lover: borrow Cupid`s wings

Якщо ти закохався – в Купідона

*And **soar** with them above a common bound.*

*Позичиш крила й **легко** полетиш.*

Romeo: I am too sore en pierced with his shaft

*To soar with his **light feathers**; and so bound*

*Яке там “**полетиш**” – летючим вістрям*

*I cannot bound a pitch above dull woe: Under love`s **heavy burden** do I sink” [86, с. 22].*

Поклав мене на землю він пластом,

Я зв`язаний і пут не розірвати.

Я падаю під тягарем

любові [85, с. 27]

В. Шекспір звертається до образу Купідона, давньоримського бога кохання: “*Cupid`s wings*”, “*his light feathers*”, “*his shaft*” не просто так. Таке осмислення образу кохання стає втіленням тих характеристик любові, якими вона була наділена в епоху раннього Відродження. Автор використовує образ для символічної передачі емоційного стану закоханого юнака. Лексема *soar*, яка має значення *to rise, to reach a great high* співзвучна з лексемою *sore (painful or uncomfortable)*, лексема *bound (to confine; limit)* та антоніми *light – heavy* створюють контраст легкості та важкості. У перекладі Ю.Андрухович доповнює гру цих лексем спільнокореневими дієсловами: “*полетиш*” – *летючим вістрям* [85, с. 83]. Окрім того, у Ю.Андруховича все зна-

чення метафори переноситься на Купідона, виходить, що Купідон “*поклав на землю, накинув пута, привалив тягарем*”, тому образ страждання від нерозділеного кохання Ромео не такий очевидний.

Усе змінюється у сцені V дії I, коли Ромео зустрічає Джульєту на святі в домі Капулетті. Юнак вмить забуває про минуле кохання, він вражений чистою, юною красою милої Джульєти:

ROMEO

*O, she doth teach **the torches** to burn bright!
It seems she hangs **upon the cheek of night**
Like **a rich jewel** in an Ethiop's ear; Beauty too
rich for use, for earth too dear!*

*So shows a snowy dove trooping with crows
As yonder lady o'er her fellows shows.*

The measure done, I'll watch her place of stand

*And, touching hers, make blessed my rude
hand.*

Did my heart love till now? forswear it, sight!

For I ne'er saw true beauty till this night”
[86, с. 27].

ROMEO

*Оцей **світильник** ліпше б зовсім згас
– В ній більше світла! **В темряві ал-**
маз,*

*Або **серезка з вуха чорношкірих,***

Вона занадто дорога для сірих

Околиць наших. І занадто біла

На тлі ворон. Злетіла з неба – й сіла

На грішну землю. Відвести очей

Вона ж між них – голубка між гал-
ками!

Уже не можу, підійду –

ачей Торкнуса лиш.

Я вже кохав когось? Ніколи!

Я брехав собі. І ось... [85, с. 32]

Ромео закохався, він виражає свої почуття словами, що описують увесь шквал його емоцій. Ключовим образом у першому рядку є слово *torches*. Так як дія відбувається на балу, Ромео порівнює красу Джульєти зі смолоскипами, що освітлюють кімнату. Ю. Андрухович відтворює цей образ як *світильник*, що на тлі палкої промови юнака псує весь тон і образність порівняння. Шекспір постійно підкреслює винятковість Джульєти. Для надання словам Ромео більшої емоційності та піднесеності він використовує метафоричні образи, а саме *the cheek of night* в перекладі Ю. Андруховича використовується метод узагальнення *в темряві*. Вираз *a rich jewel in an Ethiop's ear* теж був відтворений за допомогою нейтрального варіанту перекладу: *сережка з вуха чорношкірих*, що цілком відповідає загальному значенню оригінальної фрази.

Варто, також, описати метафорику переживань закоханої Джульєти, яка переживає за свого бідолашного Ромео:

<i>What devil art thou that dost torment me thus?</i>	<i>Ти – хто диявол, що такі тортури мені лаштуєш, ніби я вже в пеклі?!</i>
<i>This torture should be roared in dismal hell.</i>	<i>Невже Ромео сам себе покінчив?</i>
<i>Hath Romeo slain himself? Say thou but “Ay,”</i>	<i>Одне лиш «так» - і це нещасне «так»</i>
<i>And that bare vowel “I” shall poison more Than the death-darting eye of cockatrice.</i>	<i>Мене уб’є, як зимний погляд змія.</i>
<i>I am not I if there be such an “I,”</i>	<i>І я не я, і я не зможу жити,</i>
<i>Or those eyes shut that makes thee answer “Ay.”</i>	<i>Таке почувши «так», якщо його Зімкнулись очі. Отже, «так»? Чи «ні»?</i>
<i>If he be slain, say “Ay,” or if not, “No.”</i>	<i>Між «так» і «ні» лиш прітва у мені.</i>
<i>Brief sounds determine my weal or woe.</i>	

У вищенаведеному прикладі спостерігаємо опис страждання прекрасної і люблячої Джульєти, яка чекає страшного вироку – бути чи не бути їй з коханим, адже було сказано, що можливо він покінчив життя самогубством або його вбили. У свою чергу, Джульєта дуже нервує і виражає свої емоції відчаю. У тексті п'єси використовуються стилістично-забарвлені засоби, а саме метафора у поєднанні з епітетом *the death-darting eye of cockatrice*. За допомогою такої метафори Джульєта порівнює вістку про смерть любого з отруйною змією, яка «отруїть» її своїм поглядом. У перекладі Ю. Андрухович зберіг метафорику вислову *зимний погляд змії*, використовуючи конкретизацію значення, що дещо нівелює прагматичний ефект, адже епітет *death-darting* відтворено як *зимний*, що нейтралізує стилістичне навантаження засобу. Ще одним прикладом збереження метафорики є відтворення фрази *Brief sounds determine my weal or woe*, так В. Шекспір надає трагічності промові Джульєти завдяки контрасту, де прості слова можуть вирішити її зцілення чи горе. У перекладі такий засіб відтворюється стилістичним підсиленням сказаного, адже він використовує метафору *прірва у мені*. Такий прийом ще яскравіше зображує емоційний стан героїні.

Наведемо приклад жаги Джульєти побачити свого коханого Ромео:

<i>Gallop apace, you fiery-footed steeds,</i>	<i>Женіть на захід, скакуни з вогню,</i>
<i>Towards Phoebus' lodging. Such a wagoner</i>	<i>У напрямку небесних спалень Феба!</i>
<i>As Phaëton would whip you to the west</i>	<i>Нема на вас візниця Фаетона,</i>
<i>And bring in cloudy night immediately.</i>	<i>Той вмить загнав би вас у стайні ночі.</i>
<i>Spread thy close curtain, love-performing</i>	<i>Густа завіса темряви зійшла б</i>
<i>night,</i>	<i>На землю і сховала б від сторонніх</i>
<i>That runaways' eyes may wink, and Romeo</i>	<i>Очей театр кохання, де Ромео</i>
<i>Leap to these arms, untalked of and unseen.</i>	<i>Невидимий мене візьме в обійми.</i>

<i>Lovers can see to do their amorous rites</i>	<i>Коханцям їх любовні ритуали</i>
<i>By their own beauties, or, if love be blind,</i>	<i>Підсвітять завше власні їх тіла;</i>
<i>It best agrees with night. Come, civil night,</i>	<i>А втім, любов сліпа, тому вночі</i>
<i>Thou sober-suited matron all in black,</i>	<i>Найкраще їй ведеться. Наставай же,</i>
<i>And learn me how to lose a winning match</i>	<i>Вельможна ноче в чорному плащі,</i>
<i>Played for a pair of stainless maidenhoods.</i>	<i>Навчи мене, як вигравати гру,</i>
<i>Hood my unmanned blood, bating in my cheeks,</i>	<i>В якій у мене виграють дівоцтво,</i>
<i>With thy black mantle till strange love grow bold,</i>	<i>І кров, що приливатиме до щік,</i>
<i>Think true love acted simple modesty.</i>	<i>Своїм покровом заховай, і хай</i>
	<i>Моя любов, невинна й несліва, По-</i>
	<i>волі сміливішає</i>
	<i>Що б не вчинила – здасться їй природ-</i>
	<i>ним</i>
	<i>І скромним.</i>

У вищенаведеному прикладі Джульєта мчить до свого коханого, адже вона згорає від жаги побачити його живого. У її репліці переважають стилістично-забарвлені метафоричні засоби. Наприклад, своїх коней юна закохана дівчина називає *fiery-footed steeds*, такий епітет означає вогняні коні, у перекладі спостерігаємо використання стилістичного уподібнення *скакуни з вогню*. Такий переклад вдало відтворює стилістичний засіб і передає всю задумку автора.

Наступний приклад нас цікавить з точки зору перекладу, адже оригінальна фраза не має жодного стилістичного відтінку *in cloudy night* – хмарна ніч. Ю. Андрухович у свою чергу використовує метафору *стайні ночі*, очевидно для то-

го, щоб поєднати із попереднім засобом, адже скакуни з вогню повинні добігти до стайні, що і зображує переклад.

І знову звернемо увагу на епітет, який передає романтизму вислову *love-performing night*, таке словосполучення охарактеризовує шлюбну ніч закоханих. Автор перекладу вдається до модуляції і відтворює епітет *love-performing* як *театр кохання*, упускаючи лексему *night*. Такий метафоричний вираз є досить вдалим та емоційно-забарвленим.

Інтимні відносини, яких так бажає Джульєта, передаються за допомогою метафори *amorous rites*, які у перекладі калькуються і відтворюються як *любовні ритуали*. Далі спостерігаємо наявність відомого всім фразеологізму *if love be blind*, який відтворюється еквівалентним відповідником у перекладі *любов сліпа*, він означає те, що для кохання немає меж і інколи ти стаєш «сліпим» від любові і не вбачаєш усіх пороків та слабких сторін твоєї другої половини.

Далі Джульєта розповідає про свою долю і вдається до подробиць того, що порівнює змагання за її дівочтво з матчем, зіграним за дівочтво *match played for a pair of stainless maidenhoods*. У перекладі Ю. Андрухович вдається до калькування метафоричного виразу *гру, в якій у мене виграють дівочтво*, такий вибір перекладацького прийому є вдалим і він зберігає прагматичний ефект сказаного. Останнім стилістичним засобом передачі любові є епітет *strange love*, який не несе стилістичного навантаження, а от в переклад додаються ще кілька епітетів, які вже створюють емоційний фон. Загалом, Ю. Андрухович зберіг метафорику наведеної репліки Джульєти, що є правильним перекладацьким рішенням, адже жанр п'єси – любовна трагедія – вимагає яскравих стилістичних засобів.

Отже, п'єса «Ромео і Джульєта» є найяскравішим прикладом любовної класики всіх часів. Тема любові, якою пронизаний весь твір розкривається різнобічно, а у мові передається за допомогою образної метафорики, зокрема еротичної. Переклад Ю. Андруховича в цілому відтворює образ юного кохання, при цьому перекладач часто іде шляхом «вільного перекладу» відриваючись від буквального розуміння написаного, але при цьому йому вдається передати головний зміст у постмодерністському значенні. Образ юного кохання Ю. Андрухович передає по-сучасному смі-

ливо. Він часто будує свій переклад на сучасній розмовній мові та фразеології, що є характеристикою його особливого сучасного стилю. Цікавою рисою його перекладу є вторинна гра слів, властива його оригінальним творам. Інколи, він перекладає навіть дослівно, та все ж здебільшого він передавав зміст, а не слово, не відхиляючись від головної теми трагедії.

3.3. Застосування просторічної та вульгарної лексики при перекладі п'єси «Ромео і Джульєта»

Відхід від обмежувальної практики в добу постмодернізму позначився розширенням розмовного простору в соціокультурному дискурсі, легітимацією культури андеграунду та виходом на лінгвістичну сцену зниженої лексики, а часом і прямої вербалізації її семантично найсильніших лексем [101]. Широко представлена просторічна та вульгарна лексика стає маркером постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича трагедії «Ромео і Джульєта» В. Шекспіра. Його літературна мова звільняється від колишніх гендерних та соціальних стереотипів та набуває сучасності. У ході дослідження ми визначили, що переклад трагедії «Ромео і Джульєта» В. Шекспіра Ю. Андруховичем рясніє просторічними одиницями та вульгаризмами. Розглянемо їх детальніше.

Просторічна лексика включає у себе широковідомі в простонародній мові слова з не прийнятним у літературній мові слововжитком. Досить часто такі лексеми знаходимо у перекладі реплік Меркуціо:

MERCUTIO

МЕРКУЦІО

Give me a case to put my visage in.—

Так, давайте маску!

A visor for a visor. What care I

Її я на натягну на маску – тобто

What curious eye doth cote deformities?

*Свою нахабну **пику**, й жодне око*

Here are the beetle brows shall blush for me *Не розбере, як соромно мені* [85, с. 32].
[86, с. 31].

Меркуціо – родич Принца Веронського, з юних років друг Ромео. Він гарячий і запальний, самозакоханий, жовчний та уїдливиий студент останнього курсу. Оскільки його характер є досить різким та досить нахабним, Ю. Андрухович надає його мові просторічного забарвлення. Коли він збирається на бал, він просить принести йому маску, аби відповідати концепції події. В оригіналі він промовляє фразу *A visor for a visor*, якою він хоче показати, що він буде одягати маскарадну маску на свою особисту, тобто лице. У перекладі використано просторіччя *ника* на позначення обличчя Меркуціо, адже саме такий переклад надає емотивності та згрубілості образу.

Розглянемо приклад висловлення Капулетті про Меркуціо:

CAPULET

КАПУЛЕТТИ

Go to, go to.

Замовкни вже і вийди!

You are a saucy boy. Is 't so indeed?

Оце так упертюх! Ганьба, ви чули?

This trick may chance to scathe you. I know what. You must contrary me. Marry, 'tis time

Дивися, щоб самому не зганьбитись.

Well said, my hearts. – You are a princox, go.

Йому б лише перечити! Характер –

Чудово, так – з підскоком, з вихиля-

Be quiet, or – More light, more light! – for shame,

сом.

Помовч! – Так, більше вогнику в сер-

I'll make you quiet. – What, cheerly, my hearts! [86, с. 27].

цях! Візьмися в руки – Браво танцюри-
стам! [85, с. 31].

Знову ж таки спостерігаємо використання просторічної лексики Ю. Андруховичем в процесі перекладу звертання Капулетті до Меркуціо. Він називає його *a saucy boy* зухвалим хлопцем, а в перекладі використано просторіччя *упертюх*, яке відображає ставлення Капулетті до юнака. Лексема *a princox* має дещо фамільярне значення зверхньої людини, яка говорить багато зайвого. У перекладі Ю. Андрухович відтворює її за допомогою просторіч *з підскоком, з вихилясом*, пока-

зуючи, що його характер є непростим. Емоційний тон оригіналу зберігається у перекладі завдяки використанню зазначених одиниць.

Також, у перекладі зустрічаємо просторічні слова широковживані, але неправильні з погляду існуючої літературної норми:

SERVINGMAN. Find them out whose names are written here! It is written that the shoemaker should meddle with his yard and the tailor with his last, the fisher with his pencil and the painter with his nets. But I am sent to find those persons whose names are here writ, and can never find what names the writing person hath here writ. I must to the learned. In good time! [86, с. 18]. – *СЛУГА. Оповідити всіх осіб цього списку! Себто всіх, кого тут описали! А насправді всюди тільки й пишуть, що швець має дбати за своє шило, а кравець – за своє кроїло, рибалка – за свої пензлі, а малювальник – за свої неводи. Мене ж посилають.... знайти всіх описаних, хоч я жодного імені не розберуся з тих що, їх тут понашкрабував той писучий син писака. Ох, і випишуть же мені! Треба було пошукати когось ученішого. Ну от, якраз!* [85, с. 22].

Ці слова належать слугі сім'ї Капулетті, який не є розумною, освіченою людиною, що спостерігається у його мові. По-перше, він плутає знаряддя праці робітників: *the fisher with his pencil and the painter with his nets*, він стверджує, що риболов працює з олівцем, а художник з рибацькою сіттю. У перекладі Ю. Андрухович калькує цей факт, додаючи експресії сказаного за допомогою просторіччя *кроїло, малювальник*. Окрім цього, в оригінальному тексті слуга робить спелінгові помилки *the writing person hath here writ*, які у перекладі відображаються просторічними одиницями тут *понашкрабував той писучий син писака*.

Ю. Андрухович і не оминув Ромео, відтворюючи його репліки просторічними елементами:

ROMEO. A fair assembly. Whither should they come? [86, с. 30]. – *РОМЕО. Цілком достойне зборище. Куди їх мають запросити?* [85, с. 31].

Коли Ромео зачитав список гостей на бал, вкінці він висловлюється *A fair assembly*. Під лексемою *assembly* він має на увазі усіх, хто має прийти на святкування-

ня. Ю. Андрухович, для того, щоб показати неприязне ставлення гостей, використовує просторіччя *зборище*, додаючи іронії у висловлення.

Просторічну лексику Ю. Андрухович використовує найчастіше для зображення необізнаності, неосвіченості та неграмотності. В основному це молоді персонажі, або ж обслуговуючий персонал. Відповідно, у переклад мови няньки перекладач вкраплює просторіччя:

NURSE

НЯНЬКА

But, as I said,

А це дитя

*When it did taste the wormwood on the
nipple*

Лизнуло пипку і полин почуло

Of my dug and felt it bitter, pretty fool,

У ротуку й, розлючене, відразу ж

To see it tetchy and fall out with the dug.

Як смиконеться вбік, як побіжить!

*“Shake,” quoth the dovehouse. ’Twas no
need, I trow, To bid me trudge [86, с. 17].*

А тут як трусоне! Як захитає!

Аж голубник валиться: землетрус!

Я – ноги та й на плечі [85, с. 21].

Описуючи як поводить себе дитя під час землетрусу: *fall out with the dug*, а також, що відчула сама нянька *Shake* і як вона вчинила, рятуючись від катастрофи *To bid me trudge*, Ю. Андрухович використовує просторічні слова для того, щоб надати емоційності сказаному *смиконеться*, *трусоне*. Він застосовує суто український просторічний фразеологізм *ноги та й на плечі*, який використовують, зазвичай прості робочі люди.

Окрім просторічної лексики, герої твору у перекладі вживають вульгарні висловлення:

NURSE

НЯНЬКА

An honor? Were not I thine only nurse,

Не сниться! Звідки розум у дитині?

I would say thou hadst sucked wisdom from thy teat [86, с. 62].
Так ніби й не мої **цицьки** смоктала [85, с. 64].

У своїй мові нянька часто використовує метафору *sucked wisdom from thy teat*, в українському перекладі Ю. Андрухович використовує вульгаризм *цицька*, який можна було б замінити на груди. Хоча, оскільки це є особливістю його перекладацького стилю, такі лексичні одиниці цілком прийнятні.

Також, вульгаризми у перекладі мови няньки спостерігаємо і в другій сцені п'єси:

NURSE

НЯНЬКА

An he speak anything against me, I'll take him down, an he were lustier than he is, and twenty

Хай тільки скаже щось проти мене – я йому дам! Я собі пораджу і з двадцяткою таких чорноротих, а як не зможу, то знайду собі обов'язково за-

such jacks. An if I cannot, I'll find those that shall.

ступників. Ото вже скурвий чорт! Він що, має мене за свою лахудру чи за

Scurvy knave, I am none of his flirt-gills; I am none

їш, як штахетина в паркані, і дозволяєш кожному вуличному хамидлові користуватися мною задля власної втіхи! [85, с. 41].

of his skains-mates. To Peter. And thou must stand

by too and suffer every knave to use me at his

pleasure [86, с. 39].

У вищенаведеному прикладі спостерігаємо як нянька виражає своє враження після зустрічі з Меркуціо. Вона обзиває його та скаржиться на нього Ромео. Шекспір використовує наступні лексеми: *Scurvy knave*, *flirt-gills*, *skains-mates*, які Ю. Андрухович відтворив за допомогою лайливих слів, вульгаризмів: *скурвий чорт*, *лахудра*, *пісюха*, *хамидло*, які значно підвищують емоційне та стилістичне наванта-

ження висловленого. Окрім вульгаризмів, вбачає використання просторічних слів та фраз: *я йому дам, чорноротий*.

Наведемо приклад репліки Меркуціо, який переповнений емоціями після битви з Ромео:

No, 'tis not so deep as a well, nor so wide as a church door, but 'tis enough. 'Twill serve. Ask for me tomorrow, and you shall find me a grave man. I am peppered, I warrant, for this world. A plague o' both your houses! Zounds, a dog, a rat, a mouse, a cat, to scratch a man to death! A braggart, a rogue, a villain that fights by the book of arithmetic! Why the devil came you between us? I was hurt under your arm [86, с. 55]. – Звичайно – вона аж ніяк не завглибишки з криницю і не завиширки з церковну браму, хоч і така маленька своє діло знає. Завтра почувте про мене, що я вже цілком за-спокоївся. У кожному разі нікому більше на цьому світі вже не вперечу. **О-о, чума на ваші дві родини!** Це ж треба – якийсь **нещасний пес, щур, мишачий хвіст, якийсь котяра** задряпав чоловіка до смерті! Такий собі **гарпун, фанфарон, суцільний блеф і брех**, що вчився фехтувати за підручником з арифметики! **Якого чорта ти влезив поміж нас?** Він же ж штрикнув мене з-поза твого плеча [85, с. 59].

У вищенаведеному прикладі наводиться репліка Меркуціо, який після сутички з Ромео отримує невелике поранення, але його переповнює злість та ненависть до нього. Він починає обзивати Ромео та скаржитись на нього як на поганого фехтувальника. І перше, що ми зустрічаємо це окличне речення, яке містить лайку *A plague o' both your houses!* У перекладі спостерігаємо використання калькування *О-о, чума на ваші дві родини!*, що є досить доречним, адже в українській мові такі вислови розглядаються як прокляття. Далі, у тексті оригіналу Меркуціо лає Ромео і використовує анімалістичні вислови: *Zounds, a dog, a rat, a mouse, a cat*. У перекладі використані просторіччя *нещасний пес, щур, мишачий хвіст, якийсь котяра*. Ю. Андрухович дещо видозмінює оригінальні лексеми, одомашнюючи їх і надаючи їм стилістичного забарвлення, він додає епітети *нещасний пес*, конкретизує *мишачий хвіст* та використовує грубі форми висловлювання *якийсь котяра*. В оригіналі, також, спостерігаємо риторичне питання: *Why the devil came you between us?*, яке окрім свого стилісти-

чного потенціалу ще й містить лайливе слово *devil*. Ю. Андрухович, у силу своєї постмодерністської стратегії, використовує просторічну лайку *Якого чорта ти влязв поміж нас?* Вислів якого чорта є звичним для україномовного читача. Окрім зазначених висловів спостерігаємо у перекладі досить незвичні слова для пересічного українця: *гарпун, фанфарон, суцільний блеф і брех*. В оригіналі вони звучать наступним способом: *braggart, a rogue, a villain*, що мають відповідники хвалько, негідник, лиходій. Як бачимо, у перекладі присутні зовсім інші елементи просторічної лексики, які використовуються звично на західному регіоні країни: фанфарон – це людина, яка хвастається і виставляє себе на показ; гарпун – це металеве мисливське знаряддя, але у просторічній лексиці такий термін означає хвостун.

У цій же дії п'єси Ромео, також, дає відпір Меркуцію і відповідає:

<i>Alive in triumph, and Mercutio slain!</i>	<i>Триумф – убивці? Вбитому – прощай?</i>
<i>Away to heaven, respective lenity,</i>	<i>Зникай же в небі, лагідне безсилля!</i>
<i>And fire-eyed fury be my conduct now.—</i>	<i>Хай фурия з вогненними очима</i>
<i>Now, Tybalt, take the “villain” back again</i>	<i>Мене провадить! Віддаю тобі,</i>
<i>That late thou gavest me, for Mercutio’s soul</i>	<i>Тибальте, я назад оту «сволоту»</i>
<i>Is but a little way above our heads,</i>	<i>Що нею ти жбурляв ся, бо душа</i>
<i>Staying for thine to keep him company.</i>	<i>Меркуцію нависла понад нами</i>
<i>Either thou or I, or both, must go with him</i>	<i>В очікуванні, певно, товариства –</i>
[86, с. 94].	<i>Когось із нас, а може й нас обох</i>
	[85, с. 89].

У вищенаведеному прикладі спостерігаємо реакцію Ромео на смерть Меркуцію. Очевидно, що Ромео не був приятним до Меркуцію, адже він охарактеризовує його як злодія *villain*, у перекладі така лексема з негативним забарвленням відтво-

рюється за допомогою вульгаризму *сволота*. Ю. Андрухович таким чином посилив емоційне забарвлення сказаного і підвищив прагматичний ефект ненависті та злості.

Розглянемо приклад мови Джульєти після того, як вона дізналася про смерть коханого Ромео:

<i>O serpent heart hid with a flow'ring face!</i>	<i>Мерзенний гад, зачаєний у квітках!</i>
<i>Did ever dragon keep so fair a cave?</i>	<i>Дракон, що напаскудив у яскині!</i>
<i>Beautiful tyrant, fiend angelical!</i>	<i>Врожий ангел, узурпатор в масці!</i>
<i>Dove-feathered raven, wolvish-ravening lamb!</i>	<i>Овечий вовк і голубиний яструб!</i>
<i>Despisèd substance of divinest show!</i>	<i>Нутро прогниле у блискучих шмотках!</i>
<i>Just opposite to what thou justly seem'st,</i>	<i>Суцільне заперечення свого</i>
<i>A damnèd saint, an honorable villain.</i>	<i>Оманливого вигляду. Святий</i>
<i>O nature, what hadst thou to do in hell</i>	<i>Гріха і гоноровий супостат!</i>
<i>When thou didst bower the spirit of a fiend</i>	<i>Природо, що примусило тебе</i>
<i>In mortal paradise of such sweet flesh?</i>	<i>Закинути створіння родом з пекла</i>
<i>Was ever book containing such vile matter</i>	<i>У смертний рай, у це красиве тіло?</i>
<i>So fairly bound? O, that deceit should dwell</i>	<i>Хіба книжкам з таким огидним змістом</i>
<i>In such a gorgeous palace! [86, с. 110].</i>	<i>Належаться розкішні палітурки?</i>
	<i>Хіба такий палац містити може</i>
	<i>Увесь той фальш? [85, с. 115].</i>

У вищенаведеному прикладі перекладу уривку промови засмученої Джульєти спостерігаємо використання як просторічної лексики так і метафорики і сленгової одиниці. Розглянемо кожен аспект детальніше. На початку уривку знаходимо мета-

фору *serpent heart*, яка у перекладі відтворюється досить вдало *мерзенний гад*, хоча перекладач і вдався до компенсації, переклад є вдалим. Вираз *keep so fair a cave* у перекладі передається за допомогою стилістичного навантаження та просторічної лексики *напаскудив у яскині*, такий еквівалент як яскина є особливістю діалектичного мовлення жителів західного регіону. Лексема *tyrant* відтворюється як *узурпатор*, такий синонім є влучнішим, тому що має сильніше стилістичне навантаження. А лексема *villain*, що означає злодій, також посилює своє стилістичне та емоційне навантаження і відтворюється як *супостат*.

У наступному прикладі спостерігаємо суцільне перетворення речення *Dove-feathered raven, wolfish-ravening lamb! – Нутро прогниле у блискучих шмотках!* По-перше у перекладі використовується лайка – *нутро прогнившиє*, а по-друге використовується сленгові лексема – *шмотки*, у сучасному мовленні означають одяг. Звернемо увагу, що на синтаксичному рівні речення перекладу уподібнюється, це свідчить про те, що Ю. Андрухович зберігає прагматичний ефект сказаного.

Отже, у ході дослідження ми визначили, що переклад трагедії «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра Ю. Андруховичем рясніє просторічними одиницями та вульгаризмами. Просторічні лексичні одиниці зазвичай використовуються при перекладі мови молодого покоління або робітників, прислуги, так само як і вульгаризми. Просторічна лексика знижує не лише писемну, а й усну мову з різних причин – своєю неправильністю, ненормативністю або неестетичністю, а група зниженого просторіччя – грубуватістю, вульгаризми – грубістю. Отже, міра і характер зниженості лежать в основі виділення якісно відмінних лексичних груп розмовної мови. Визначаються вони мовним сприйманням, мовним чуттям, що є наслідком колективної звички.

3.4. Мовні засоби «осучаснення» у перекладі п'єси «Ромео і Джульєтта» Ю. Андруховича

Постмодерністська стратегія перекладу Ю. Андруховича є досить оригінальною та незвичною для класичної літератури. Окрім вже розглянутих особливостей стратегії, варто відзначити її тяжіння до осучаснення за допомогою використання

сленгу та діалектизмів. Сленг – це соціальний різновид мови, вживаний обмеженим числом людей і відрізняється своїм устроєм (фонетикою, граматиною, лексемним складом і семантикою) від мовного стандарту [88, с. 267]. Мовний стандарт – це зразкова, нормалізована мова, норми якої сприймаються як правильні і загальнообов'язкові і які протиставляються діалектам і просторіччям. Відомо, що спочатку slang розуміли як мову «простолюдинів» і «сумнівних» особистостей. Але пізніше термін отримав своє сучасне значення: сленг – це набір слів і виразів (нових / попередніх в інших значеннях), які вживають особи певних соціальних, вікових, професійних груп. На противагу мовній ситуації XVIII століття сучасні користувачі сленгу зовсім не зобов'язані бути представниками «нижчих» класів суспільства. Навпаки, багато освічених людей використовують сленгові обороти всередині своєї професійної «касти».

Діалектизми використовуються у перекладі задля надання мові героїв індивідуального забарвлення. Діалектизми в основному присутні в усному мовленні сільського населення, при цьому в офіційній обстановці носії діалектів переходять на літературну мову. Основними провідниками літературної мови є школа, телебачення, радіо, газети, література. Всі діалектизми мають характерні риси: фонетичні, морфологічні, словотворчі, лексичні. Це дає підставу згрупувати їх за спільними ознаками.

У нашому випадку, Ю. Андрухович намагається максимально осучаснити та одомашнити класичний твір для більшого розуміння тексту українським читачем. Оскільки автор перекладу родом з Івано-Франківська, відповідно він вдається до використання західно-українського діалекту. Розглянемо використання сленгізмів та діалектизмів у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта» Ю. Андруховичем.

Часто зустрічаємо сленгізми у перекладі реплік Меркуціо, який є представником молоді у творі:

MERCUTIO

МЕРКУЦІО

Sometime she driveth o'er a soldier's neck, Буває, що солдатським краком з'їде –

*And then dreams he of cutting foreign throats,
Of breaches, ambuscadoes, Spanish blades,
Of healths five fathom deep, and then anon*
[86, с. 56].

*А той уже рубається і бачить
Горлянки ворогів, іспанську сталь
І трилітрові келихи з бухлом* [85, с. 57].

Меркуціо описує як зазвичай відбуваються битви у їхній місцевості – з шаблями, побоїщами, ріками крові та великою кількістю жертв. Також, він не забуває про святкування перемоги. У перекладі алкогольні напої відтворюються за допомогою сленгізму *бухло*, яке є часто вживаним сучасною молоддю. Окрім сленгу, Ю. Андрухович вживає діалектизм *солдатським краком*. Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови *крак* на західно-українському діалекті має значення *ворон* [87, с. 207]. Тобто перекладач порівнює солдата з вороном – стрімким, сміливим і сильним.

Далі, у перекладі реплік Меркуціо діалектизми використовується, коли він описує місцевих дівчат:

MERCUTIO

МЕРКУЦІО

Drums in his ear, at which he starts and wakes

Тоді вона йому в кошлате вухо

And, being thus frightened, swears a prayer or two

Як засурмить – аж наш вояк зірветься,

Пополотнілий, вчеше отченаша

And sleeps again. This is that very Mab

І знов засне. Вона, ця королева,

That plats the manes of horses in the night

Вночі в коси кінські гриви,

And bakes the elflocks in foul sluttish hairs,

Людське ж волосся звалює в так званий

Ковтун – і вже його не розчесати

Which once untangled much misfortune [85, с. 74].

bodes [86, с. 68].

У вищенаведеному прикладі можемо побачити використання діалектизмів в процесі відтворення словосполучення *swears a prayer*, яка означає молитися, як *вчеше отченаша*. Такий діалектизм є характерним для західноукраїнської говірки, означає він промовляти молитву «Отче наш». Також, спостерігаємо застосування діалектної лексичної одиниці при перекладі фрази *foul sluttish hairs*, яка позначає брудне нерозчесане волосся. Ю. Андрухович відтворює її як *ковтун*, який означає жмут збитого волосся.

Ще одним прикладом використання діалектизму в перекладі мови Меркуціо зустрічаємо в четвертій сцені п'єси, коли той описує свої сни:

MERCUTIO

МЕРКУЦІО

True, I talk of dreams,

Так і є. Це сни.

Which are the children of an idle brain,

А сни – це діти вимкненого мозку,

*Begot of nothing but vain **fantasy**,*

*Плоди **фантазмів**, викидні уяви,*

Which is as thin of substance as the air

Субстанція, ще тонша за повітря,

*And more inconstant than the wind, who
woos*

А що вже непостійна! Сон, як вітер –

Йому як холод Півночі набридне,

Even now the frozen bosom of the north

То він міняє напрямок: до Півдня

*And, being angered, puffs away from
thence,*

*З його вологим **літеплом** [85, с. 101].*

*Turning his side to the **dew-dropping south***

[86, с. 99].

Меркуціо дуже часто бачить яскраві сни, які вражають своєю мінливістю та непостійністю. Він описує їх за допомогою метафор *children of an idle brain, vain fantasy, substance as the air, the wind who woos*. Ю. Андрухович вживає діалектизми на позначення деяких метафор *fantasy* він відтворює як *фантизми*, ця лексема, згідно з Великим тлумачним словником, означає послідовність сцен і дій, що відображують прагнення до реалізації деякого бажання [87, с. 148]. Також, порівнюючи сни з росою, яка спадає на півдні *dew-dropping south*, перекладач використовує тернопільський діалектизм *літепло*, яке означає тепла вода.

Ромео, будучи представником молодого покоління, у перекладі, також вживає сленгові слова:

ROMEO

ROMEO

What, shall this speech be spoke for our excuse?

То як – при вході скажемо промову

Or shall we on without apology? [85, с. 31].

Чи валимо як є – без ритуалів?

[86, с. 27].

Закликаючи Меркуціо вести діалог без вибачень Ромео промовляє: *Or shall we on without apology?* Фраза *shall we on* означає рухатись далі, Ю. Андрухович, враховуючи молодий вік юнака, надає мові Ромео емоційного забарвлення та сучасності, використовуючи сленгову одиницю *валимо*, яка у цьому контексті означає говорити прямо.

Також, нагромадження сленгових та діалектних одиниць присутні у перекладі розмови двох слуг:

SECOND SERVINGMAN

2-й СЛУГА

When good manners shall lie

*Та не кажи! Всю чистоту в помешканні звалили на руки лише двох **пацуків**, до того ж немиті – і хочуть, щоб тут ні-*

all in one or two men's hands, and they

unwashed too, 'tis a foul thing [86, с. 15]. чим *не штиняло* [85, с. 17].

Двоє слуг обговорюють свою роботу у домі Капулетті та скаржаться на своїх роботодавців. Один із слуг жаліється, що всю роботу виконують лише два хлопця, тобто він і напарник *two men's hands*, у перекладі спостерігаємо використання сленгової одиниці *пацки*, тобто молодий чоловік, юнак, парубок. До того ж, вони скаржаться на те, що їм навіть немає часу помитися *they unwashed too*. Ю. Андрухович доповнює їхні скарги за допомогою фрази *і хочуть, щоб тут нічим не штиняло*. Сленгова одиниця *штиняти* означає неприємно пахнути.

Інший слуга відповідає:

FIRST SERVINGMAN

1-й СЛУГА

*Away with the joint stools, remove
the court cupboard, look to the plate.—*

*Good thou, save me a piece of marchpane,
and, as*

*thou loves me, let the porter let in Susan
Grindstone and Nell. – Anthony and
Potpan!* [86, с. 33].

*Повиносиш стільці, пересунеш отуди
креденець, але обережно з тарілками.
Ще таке, слухай – свиснеш для мене кус-
ник з марципана і, заради нашої друж-
би, натякнеш Придворному, аби впустив
до мене Сузанку з Нелькою* [85, с. 37].

У вищенаведеному прикладі зустрічаємо нагромадження діалектизму, сленгізму та просторічної лексики. Віддаючи наказ своєму напарнику, слуга просить його перемістити сервант *remove the court cupboard*, у перекладі спостерігаємо використання діалектизму *креденець*, тобто буфет для посуду. Сленгову та просторічну одиницю знаходимо при перекладі прохання принести солодщі для слуги *save me a piece of marchpane*, а саме *свиснеш для мене кусник з марципана*. Сленгізм *свиснути* означає вкрати, а просторіччям виступає лексема *кусник*, тобто шматок. Також Ю. Андрухович надає фамільярності іменам прислужниць *Susan Grindstone and Nell*, відтворюючи їх як *Сузанка з Нелькою*. Такий спосіб перекладу надає емоційного забарвлення та розуміння ставлення оточуючих до цих двох жінок.

Наведемо приклад сленгового виразу під час діалогу Князя і Бенволіо:

PRINCE

КНЯЗЬ

Where are the vile beginners of this fray?

Де ті, котрі цю свару замутили?

BENVOLIO

БЕНВОЛІО

O noble prince, I can discover all

Шановний князю, я відкрию вам

The unlucky manage of this fatal brawl.

Фатальний хід подій, моїм словам

There lies the man, slain by young Romeo,

Довіртеся. Так от, Ромео вбив

That slew thy kinsman, brave Mercutio

Того, хто тут лежить, за те, що він

[86, с. 110].

Убив Меркуціо... [85, с. 112].

У вищенаведеному прикладі Князь запитує Бенволіо хто винний у Смерті Меркуціо та Тибальта. Князь збентежений і не знає, що трапилося взагалі, тому він запитує хто затіяв цю бійку *vile beginners of this fray*. У перекладі спостерігаємо цілісне перетворення і використання сленгової лексеми *замутили*. Замутити означає вчинити, щось організувати, такий спосіб перекладу надає висловленню простоти та осучаснює його, адже сучасні підлітки та й дорослі часто використовують таку сленгові одиницю у повсякденному житті.

Отже, постмодерністська стратегія перекладу Ю. Андруховича є досить оригінальною та незвичною для класичної літератури. Окрім вже розглянутих особливостей стратегії, варто відзначити її тяжіння до осучаснення за допомогою використання сленгу та діалектизмів. Такі лексичні одиниці використовуються у перекладі за-для додання мови героїв індивідуального забарвлення. У нашому випадку, Ю. Андрухович намагається максимально осучаснити та одомашнити класичний твір для більшого розуміння тексту українським читачем. Оскільки автор перекладу родом з Івано-Франківська, відповідно він вдається до використання західно-українського діалекту.

ВИСНОВКИ

У роботі подано дослідження характерних особливостей постмодерністської перекладацької стратегії Ю. Андруховича.

Дослідження дало змогу дійти таких висновків:

1. Зміст стратегії перекладу фактично збігається зі змістом програми здійснення будь-якої діяльності і включає наступні компоненти: 1) орієнтування в ситуації (аналіз первинних і вторинних параметрів комунікативної ситуації, аналіз тексту перекладу), 2) формулювання мети перекладу, 3) складання прогнозу щодо можливих змін параметрів комунікативної ситуації, яка виникає в рамках певних подій, а також можливих реакцій з боку одержувачів перекладу, 4) планування (план виконання певного виду перекладу, характеру перекладацької поведінки як особливого способу адаптації до специфічних умов здійснення перекладацької діяльності в поданій комунікативній ситуації, а також планування певних дій, або операцій, на етапі створення тексту перекладу).

2. Слідом за Л. Венуті, ми визначаємо, що перекладацька стратегія доместикації ґрунтується на етноцентричному підході: на перший план, як правило, висувається культура мови перекладу, а «автор наближається до читача». Стратегія доместикації надає художньому перекладу форми національної ідентифікації, а перекладачу право на творення нової реальності, не обтяженої авторськими інтенціями. Художній переклад становить проекцію національної мови, культури, ментальності на іншомовний твір, іншу культуру, тож видається обґрунтованим визнання стратегії доместикації як способу національної ідентифікації.

3. Л. Венуті визначає, що форенізація передбачає такий підхід, при якому перекладач робить акцент на культурі вихідної мови, таким чином наближаючи читача до автора. При цьому в тексті перекладу з'являються деякі нормативні порушення мови перекладу, проте риси оригіналу зберігаються практично повністю. Кількість іноземних запозичень в тексті може слугувати мірою того, до якої стратегії схилився перекладач. Не менш істотними показниками є трансформації синтаксичних структур оригіналу, його морфологічних форм, стилістичних особливостей і т.

д. Надмірність цих трансформацій свідчить про активне застосування технології згладжування, властивої доместикації, і навпаки, їх невелика кількість – про прагнення до формально точного перекладу, «суцільного калькування», властивому форенізації.

4. Незважаючи на перспективність багатьох існуючих методів вивчення процесу перекладу, найбільш розробленим і дієвим, з точки зору опису процесу перекладу, можна назвати метод моделювання – створення теоретичних моделей, що представляють в загальному вигляді передбачувані дії перекладача при відтворенні тексту з мови оригіналу на мову перекладу. У нашому дослідженні, ми використовуємо моделювання на рівні еквівалентності, тобто висвітлюємо дві стратегії перекладу – форенізацію та доместикацію – та еквівалентність їх застосування у перекладі. Також, ми вдаємося до трансформаційно-семантичної моделі задля врахування екстралінгвістичних чинників, які впливають на формування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. Теорія закономірних відповідників впливає з лінгвістичних принципів зіставлення мов, у нашому випадку англійської та української, таким чином ми визначаємо прийоми за допомогою яких перекладач і створює свою авторську постмодерністську стратегію перекладу. Наведена класифікація перекладацьких рішень може оптимізувати дії перекладача зі створення еквівалентного тексту мовою перекладу, оскільки основним принципом її виділення виступає текст – безпосередній робочий матеріал перекладача – і його функціональні характеристики.

5. За Л. Венуті існує дві стратегії перекладу – форенізація і доместикація. «Полярність» і недосконалість кожної із цих стратегій перекладу призвели до виникнення третьої стратегії, а саме стратегії «золотої середини», в основі якої лежить ідея компромісу між формою і змістом. Ми визначаємо цю стратегію як стратегію «золотої середини». Відношення між оригіналом і перекладом прийнято позначати терміном еквівалентність. У сучасній науці перекладацька еквівалентність розглядається не в своєму «ідеальному» сенсі як повна відповідність оригіналу, а як «рівнозначність при існуванні відмінностей». Особливу складність в досягненні еквівалентних відносин представляє художній переклад, зокрема, переклад драматургічних

творів. Діахронія та синхронія виявляються саме у використанні зазначених стратегій в процесі перекладу класичної п'єси історично віддаленого періоду – XVI століття. Під діахронічним перекладом розглядаємо переклад на сучасну мову історичного тексту, написаного на мові попередньої епохи, а під синхронічним перекладом вбачаємо переклад літературних творів в один і той же період історичного етапу в розвитку мови. Таким чином, постмодерністську стратегію Ю. Андруховича розглядаємо в діахронічному аспекті перекладу.

6. Методика дослідження постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича включає наступні методи: загальнонаукові методи дослідження: метод аналізу у наведеному дослідженні використовується задля осмислення специфічних особливостей елементів постмодерністської стратегії Ю. Андруховича і її ролі у функціонуванні перекладу. В ході ж наукового синтезу ми склали цілісне уявлення про авторську стратегію Ю. Андруховича, її зміст і закони розвитку. Індуктивний метод використовується задля систематизації та узагальнення визначення поняття стратегія в перекладі, а дедукція допомагає визначити достовірність поняття та особливостей функціонування постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. До лінгвістичних та перекладацьких методів дослідження відносимо метод контекстуального аналізу, який було використано для аналізу мовного аспекту тексту оригіналу і перекладу. Компонентний метод було залучено для структурно-семантичного аналізу лексичних одиниць, які є характерними для постмодерністської стратегії перекладу Ю. Андруховича. Метод порівняльно-перекладознавчого аналізу було залучено для визначення доречності та відповідності постмодерністської стратегії перекладу, використаної перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження. Описовий метод було використано для опису стилістичних та лексичних особливостей твору оригіналу та їх перекладних еквівалентів, застосованих перекладачем у межах постмодерністської стратегії. Кількісний аналіз було використано для підрахунку мовних засобів, які Ю. Андрухович використовує в процесі перекладу п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта».

7. Юрій Андрухович є одним із найяскравіших представників і, загалом, культовою постаттю сучасної української літератури та перекладознавства. Будучи

поетом, прозаїком, перекладачем та есеїстом він є одним із популярних представників постмодернізму, ознаки якого простежуються у його перекладах світового класика – В. Шекспіра. Його переклад вражає антиінтелектуалізмом, образною спрощеністю вислову порівняно з оригіналом, а також вкрапленням лексики та стилістичних засобів, які є близькі українському читачеві. Можна стверджувати, що Ю. Андрухович використовує у своїх перекладах стратегію доместикації з елементами осучаснення. Основними характерними особливостями його постмодерністської перекладацької манери є збереження еротичної метафорики оригіналу, наявність вкрай вульгарної та просторічної лексики, діалектизмів та українського сленгу.

8. П'єса «Ромео і Джульєта» є найяскравішим прикладом любовної класики всіх часів. Тема любові, якою пронизаний весь твір розкривається різнобічно, а у мові передається за допомогою образної метафорики, зокрема еротичної. Переклад Ю. Андруховича в цілому відтворює образ юного кохання, при цьому перекладач часто іде шляхом «вільного перекладу» відриваючись від буквального розуміння написаного, але при цьому йому вдається передати головний зміст у постмодерністському значенні. Образ юного кохання Ю. Андрухович передає по-сучасному сміливо. Він часто будує свій переклад на сучасній розмовній мові та фразеології, що є характеристикою його особливого сучасного стилю. Цікавою рисою його перекладу є вторинна гра слів, властива його оригінальним творам. Інколи, він перекладає навіть дослівно, та все ж здебільшого він передавав зміст, а не слово, не відхиляючись від головної теми трагедії.

9. У ході дослідження ми визначили, що переклад трагедії «Ромео і Джульєта» В. Шекспіра Ю. Андруховичем рясніє просторічними одиницями та вульгаризмами. Просторічні лексичні одиниці зазвичай використовуються при перекладі мови молодого покоління або робітників, прислуги, так само як і вульгаризми. Просторічна лексика знижує не лише писемну, а й усну мову з різних причин – своєю неправильністю, ненормативністю або неестетичністю, а група зниженого просторіччя – грубуватістю, вульгаризми – грубістю. Отже, міра і характер зниженості лежать в основі виділення якісно відмінних лексичних груп розмовної мови. Визначаються вони мовним сприйманням, мовним чуттям, що є наслідком колективної звички.

10. Постмодерністська стратегія перекладу Ю. Андруховича є досить оригінальною та незвичною для класичної літератури. Окрім вже розглянутих особливостей стратегії, варто відзначити її тяжіння до осучаснення за допомогою використання сленгу та діалектизмів. Сленг – це соціальний різновид мови, вживаний обмеженим числом людей і відрізняється своїм устроєм (фонетикою, граматиною, лексемним складом і семантикою) від мовного стандарту. Діалектичні лексичні одиниці використовуються у перекладі задля надання мові героїв індивідуального забарвлення. У нашому випадку, Ю. Андрухович намагається максимально осучаснити та одомашнити класичний твір для більшого розуміння тексту українським читачем. Оскільки автор перекладу родом з Івано-Франківська, відповідно він вдається до використання західно-українського діалекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Агаджанова М.Г. Образ автора как семантическая составляющая художественного текста: дис. ... канд. филол. наук. М., 2007. 179 с.
2. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие [для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений]. СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
3. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики: Монография. М.: Гнозис, 2005. 326 с.
4. Арнольд І. В. Стилiстика сучасної англійської мови. Л.: Просвіта, 2003. 240 с.
5. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : УРСС, 2010. 240 с.
6. Бойко Б. Л. Основы теории социально-групповых диалектов: Монография. М.: Воен. ун-т, 2008. 184 с.
7. Брандес М. П. Стилiь и перевод: На материале немецкого языка: учебное пособие. 2-е изд. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 128 с.
8. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. М.: Изд. Моск. ун-та, 1978. 172 с.
9. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. М.: Русск. яз.1980. 163 с.
10. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 2005. 93 с.
11. Войнич И. В. Переводческий дуализм «foreignization» и «domestication»: в поисках «золотой середины» (на примере трагедии В. Шекспира «Юлий Цезарь») . *Проблемы теории, практики и методики перевода. Серия «Язык. Культура, Коммуникация»*: матер. II междунар. науч. конф., г. Нижний Новгород, 13–15 апр. 2009 г. // Союз переводчиков России, Федерал. агентство по образованию,

- ГОУВПО Нижегород. гос. лингв. ун-т им Н.А. Добролюбова. Н. Новгород, 2009. Вып. 11. С. 49-50.
12. Волкова Т. А. Дискурсивно-коммуникативная модель перевода. М. : Флинта: Наука, 2010. 128 с.
13. Гак В. Г., Львин Ю. И. Курс перевода: Общественно-политическая лексика. Для изучающих франц. яз. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Международные отношения, 1980. 360 с.
14. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М., Изд-во лит. на иностр. яз., 1958. 268 с.
15. Гарбовский Н. К. Теория перевода : учебник. М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
16. Гумбольдт В. фон Язык и философия культуры. М. : Прогресс, 1985. 452 с.
17. Дановский Н. Ф. Вводное слово в искусство перевода. Рига; Харьков: Наука, 1983. 174 с.
18. Демецька В. В. Адаптація як поняття перекладознавства і культурології / В. В. Демецька. *«Вісник СумДУ. Серія Філологія»*. – 2007. – Том 2, № 1. – С. 96-102.
19. Дем'янова Ю. О. Злопобажання як ціннісний компонент етномовної свідомості. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Вип. №24. Запоріжжя : Педагогічний коледж, 2011. С. 12 – 15.
20. Добровольский БД. Лексические трудности перевода в лингвокульт-турном аспекте (на материале романа Кристи Вольф «Медея» и поэмы Венедикта Ерофеева «Москва-Петушки»): автореф. дис. канд. фил. наук. М., 2009. 27 с.
21. Добролюбов НА. Избранные философские произведения. Т. II. М.: Госполитиздат, 1948. С. 458-459.
22. Дьяконова Н. А. Функциональные доминанты текста как фактор выбора стратегии перевода : дис. ... канд. фил. наук. Москва, 2004. 185 с.

23. Эко У. Сказать почти то же самое. Опыт о переводе. СПб.: symposium, 2006. 172 с.
24. Кашкин И. А. Ложный принцип и неприемлемые результаты (О бук-вализмах в русских переводах Ч. Диккенса). *Иностранные языки в школе*. 1952. №2. С. 21-41.
25. Коломієць Л. Український Шекспір як досвід переісточення рідної мови. *Перекладацькі та інтермедіальні проєкції ренесансних творів // Мова і культура*. Київ, 2005. Вип.8. Т.3. 211. 234 с.
26. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.
27. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. М. : ЭТС, 2000. 192 с.
28. Комиссаров В. Н. Слово о переводе (Очерк лингвистического учения о переводе). М.: Международные отношения, 1973. 216 с.
29. Корнаухова Н. Переводческие стратегии в аспекте манипуляции сознанием. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2011. № 3 (15). С. 90–96.
30. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К.: Академія, 2005. 368 с.
31. Кочур Г. Шекспир на Украине. *Мастерство перевода*. 1966. №5. С. 26-60.
32. Кузлякин С.В. Проблема создания концептуальной модели в лингвистических исследованиях. *Русистика и современность. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация*. М., 2005. С. 136-141.
33. Латышев Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания: Кн. для учителя шк. с углубл. изуч. нем. яз. М.: Просвещение, 1988. 160 с.
34. Латышев Л.К. Проблема эквивалентности в переводе: автореф.дис. . докт.филол.наук. М., 1983. 26 с.
35. Левик В.В. Нужны ли новые переводы Шекспира? М., Советский писатель, 1968. С. 93-104.

36. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Проблемы перевода (на материале современного английского языка). М. : Международные отношения, 1976. 208 с.
37. Львовская З. Д. Теоретические проблемы перевода (на материале испанского языка). М. : Высшая школа, 1985. 232 с.
38. Мізін К. Специфіка перекладу українською мовою англійських і німецьких гендерно маркованих сталих словосполучень. *Лінгвістика* : [зб. наук. пр.]. Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2014. №1 (31). С. 23-30.
39. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. М. : Воениздат, 1980. 238 с.
40. Нуриев В. А. Адекватность перевода как лингвистическая проблема. *Вестник Воронеж. гос. ун-та. Серия лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2003. № 1. С. 80-87.
41. Ольховиков Б. А. Замечания об особенностях филологического анализа и текстологического истолкования текста при переводе. *Актуальные проблемы межкультурной коммуникации : сборник научных трудов*. М. : МГЛУ, 1999. № 444. С. 103-114.
42. Оліферук А. Постмодерністська перекладацька стратегія Юрія Андруховича. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення»*. Одеса, 2020. С. 46-51.
43. Оліферук А. Мовні засоби «осучаснення» у перекладі п'єси «Ромео і Джульєта» Ю. Андруховича. *Збірник тез доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура»*. Київ, 2020.
44. Подольская Н.И. Проблема описания процесса перевода: метод компьютерного моделирования: Дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук по спец-ти 10.02.20. М., Моск.лингв. ун-т, 1998.

45. Райс К. Классификация текстов и методы перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. М., 2004. 296 с.
46. Ревзин И. И., Розенцвейг В. Ю. Основы общего и машинного перевода. М.: Высшая школа, 1964. 244 с.
47. Ревзин И.И. Метод моделирования и типология славянских языков. М., Наука, 1967. 298 с.
48. Ревзин И.И. Модели языка. М., Ин-т славяноведения, 1962. 190 с.
49. Реформатский А. А. Введение в языковедение / под ред. В. А. Виноградова. М.: Аспект Пресс, 1998. 536 с.
50. Сдобников В. В. Коммуникативно-функциональный подход к переводу в западном переводоведении. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. № 10 (54). Волгоград, 2010. С. 53-57
51. Семенец О. Е., Панасьев А. Н. История перевода (Средневековая Азия. Восточная Европа XV–XVIII вв.). Киев: Лыбидь, 1991. 366 с.
52. Смирнов А.А. Перевод. *Литературная Энциклопедия*. 1934. Т. 8. 382 с.
53. Стрелковский Г. М. Теория и практика военного перевода: немецкий язык. М.: Воениздат, 1979. 272 с.
54. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. М., 1975. 312 с.
55. Татаринов В. А. Методология научного перевода: К основаниям теории конвертации. *Библиотека журнала «Русский Филологический Вестник»*. Т. 46. М.: Московский Лицей, 2007. 384 с.
56. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. М. : Высшая школа, 1968. 396 с.
57. Філіпчук М. В. Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі - автореф. дис... канд. філол. н.: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. К., 2007. 20 с.
58. Чередниченко О. М. Про мову і переклад. К. : Либідь, 2007. 248 с.

59. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика: Статус, проблемы, аспекты. М.: Наука, 1988. 215 с.
60. Шлейермахер Ф. О разных методах перевода. *Вестник МГУ. Сер. 9. Филология*. 2000. № 2. С. 127-145.
61. Шлепнев Д. Н. Стратегия переводчика. *Проблемы языка, перевода и межкультурной коммуникации: Сборник научных трудов. Серия «Язык. Культура. Коммуникация»*. Вып. 3. Нижний Новгород: НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2002. С. 211-229
62. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика. В сб.: Структурализм: «за» и «против». М.: «Прогресс», 1975. 468 с.
63. Austin J. How to do things with word. Oxford: Clarendon Press, 2002. 182 p.
64. Ferguson G. The global spread of English, scientific communication and ESP: Questions of equity, access and domain loss // *Ibérica*. 2007. Vol. 13. No. 1. Pp. 7–38.
65. Halliday M., Martin J. *Writing Science: Literacy and Discursive Power*. London: The Falmer Press. 1993. 300 p.
66. Horton N. *The Continuum Encyclopedia of Literature*. L.: Continuum Int. Publ. Group, 2005.. 275 с.
67. Jakobson R. *Linguistics and communication theory*. PS AM, vol.12, Providence, 1961. 146 p.
68. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New-York. Phoenix ELT, 1995. 292 p.
69. Malmkjær K. Artificial Languages. *The Linguistic Encyclopedia* / ed. by K. Malmkjær. L., NY. : Routledge, 1995. P. 38–42.
70. McArthur T. *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford: Oxford University Press, 1992. 1184 p.
71. Krings H. P. Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht : Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern. Tübingen : Narr, 1986. XI, 570 S.

72. Kade O. Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung // Beiträge zur Zeitschrift Fremdsprachen – VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1968. 128 S.
73. Kade O. Die Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung – VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1980. 285 S.
74. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. P. 202-251.
75. Landers C. E. Literary Translation. A Practical Guide. Clevedon: Multilingual Matters, 2001. 196 p.
76. Nida E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill Academic, 2003. 218 p.
77. Nida E. A. Language structure and translation: essays by E. A. Nida. Selected and introduced by Anwar S. Dil. Stanford, California. Stanford University Press, 1975. 284 p.
78. Robinson D. The Translator's Turn / D. Robinson. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1991. – 145 p.
79. Savory T. The art of translation. Boston, 1968. 246 p.
80. Touty B.T.L.G. Translations as facts of target culture / Descriptive translation studies and beyond. Amsterdam, 1995. 125 p.
81. Tytler A.F. Essay on the principles of Translation. Amsterdam: John Benjamins, 1978. 257 p.
82. Yule G. The Study of Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 320 p.
83. Venuti L. The Translator's Invisibility. A History of Translation. L., N.Y. : Routledge, 2004. 353 p.
84. Ullmann S. The Principles of semantics. Glasgow : Jackson, 1989. 73 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

85. Шекспір В. Ромео і Джульєта / пер. з англ. Ю. Андрухович. К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019. 207 с.
86. Shakespeare W. Romeo and Juliet. Volume IV, Book V. London, 2011. 46 p.

Довідкова література

87. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
88. Кормілов З.І. Сучасний словник-довідник з літератури / З. І. Кормілов. – М., 1999. – 421 с.
89. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. К, 2006. 231 с.
90. Степул О. Л. Сучасний англо-укр. та укр.-англ. словник. Харків : Промінь, 2003. 736 с.
91. Тихонов А. Н., Хашимов Р. И., Журавлева Г. С. Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Т. 1. М.: Флинта, 2008. 839 с.
92. Фролов И.Т. Философский словарь. М.: Политиздат, 2001. 638 с.
93. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1990. 694 с.
94. Biber D. Longman : grammar of spoken and written English. London: Pearson Education Limited, 2000. 590 p.

Інтернет-джерела

95. Английский язык как лингва франка и интернационализация ученых. [Електронний ресурс]. URL: <http://ihe.nkaoko.kz/archive/67/388/>.
96. Иеротш Стридонтский. Письмо LVII. К Паммахию о наилучшем способе перевода. [Електронний ресурс]. URL: <http://svitlo.by.ru/nasled/uchitel/ieronimstiyperevod.htm>

97. Мостицкий И. Определение адекватности и общие требования к художественному переводу. [Электронный ресурс]. URL: <http://rh.1963.ru/art.htm>
98. Рикер П. Парадигма перевода. [Электронный ресурс]. URL: [Http://www.quebec.ru/Translation/page2htrn](http://www.quebec.ru/Translation/page2htrn)
99. Словник Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus [Электронный ресурс]. URL: <http://dictionary.cambridge.org/>
100. Юрій Андрухович переклав «Ромео і Джульєту» Вільяма Шекспіра українською [Електронний ресурс] URL: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=81323>
101. Юрій Андрухович: Шекспір насправді надає унікальні маневри для творчості з ним [Електронний ресурс]. URL: <http://archive.chytomo.com/news/andruhovich-shekspir-naspravdi-nadaye-unikalni-manevri-dlya-spivtvorchosti-z-nim>

ДОДАТКИ

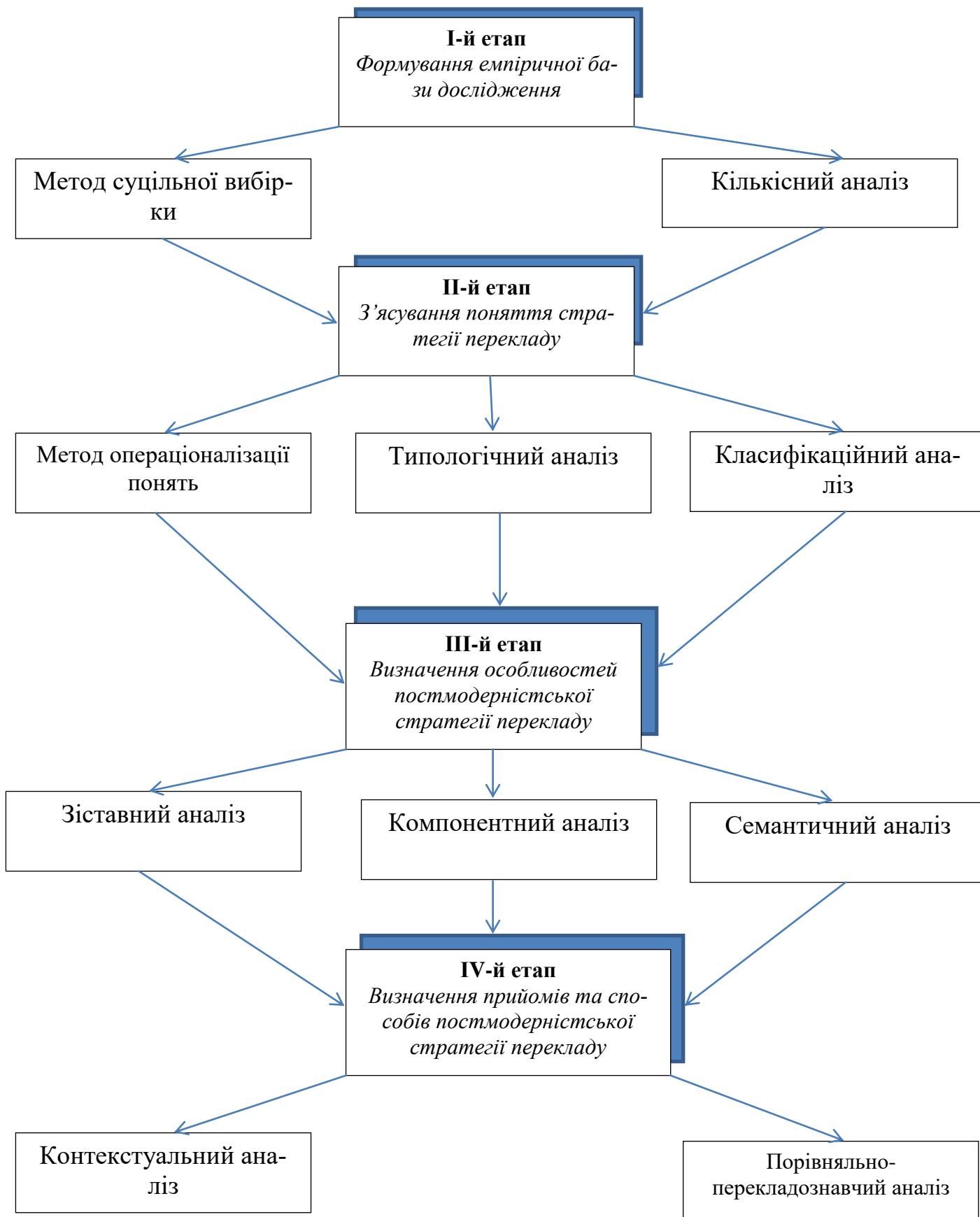
Класифікація текстів за К. Райс

тексти, орієнтовані на зміст
(з домінуванням в них функції опису)

тексти, орієнтовані на форму
(з домінуванням в них функції вираження)

тексти, орієнтовані на звернення
(з домінуванням в них функції звернення).

Схема представлення етапів дослідження

Характерні особливості постмодерністської стратегії перекладу

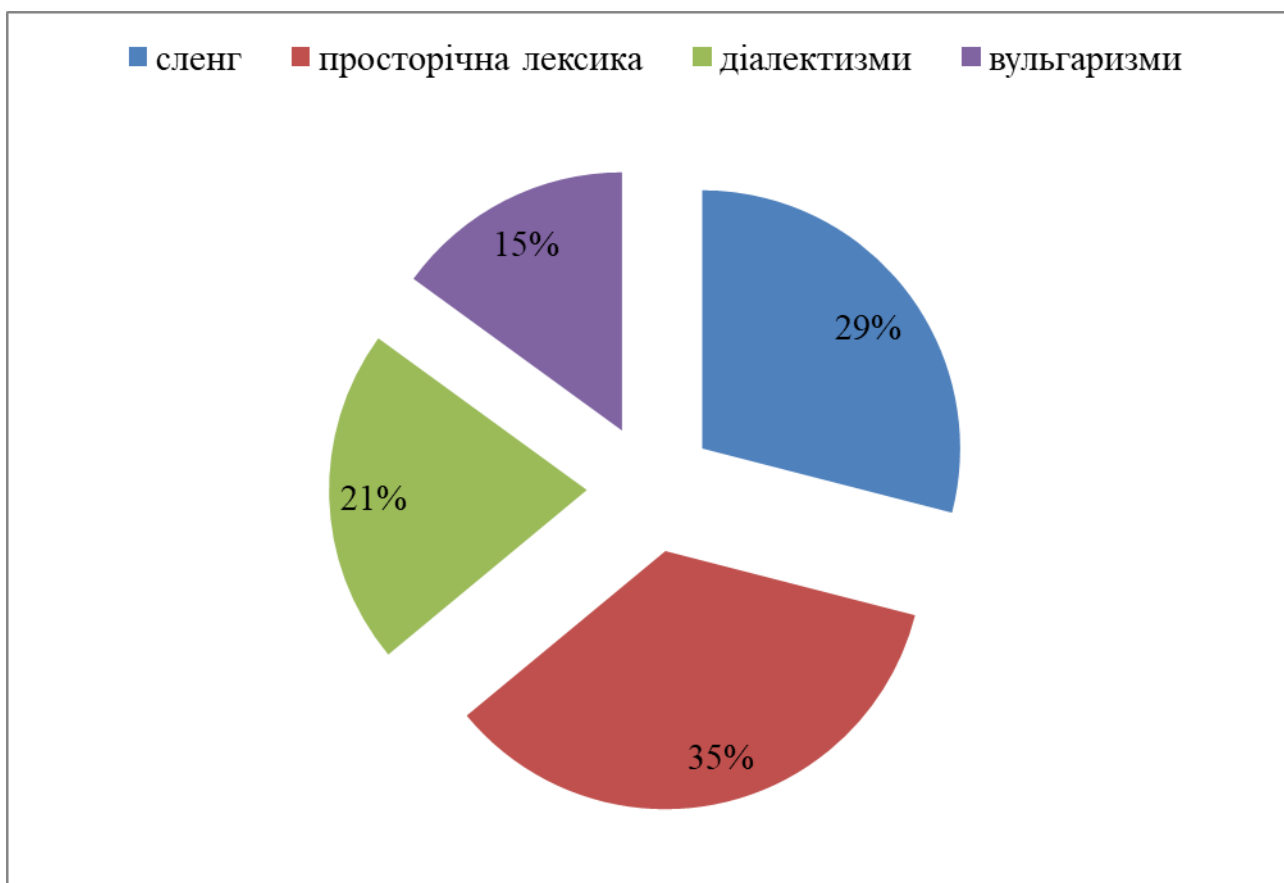
Ю. Андруховича

Вираження особливостей постмодерністської перекладацької стратегії
Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта»

Оригінал	Переклад	Особливість стратегії
<i>... I will bite my thumb at them...</i>	<i>...А я покажу їм оцього пальця...</i>	Непристойний жарт
<i>for this driveling love is like a great natural that runs lolling up and down to hide his bauble in a hole.</i>	<i>А той заслинений любований шал має в собі щось від здоровила сільського ідіота – тільки й ганяє туди-сюди з висолопленим язиком і думає, як би то увізнати свого кілка у перше-ліпше дупло.</i>	Еротична метафорика
<i>Tis no less, I tell you, for the bawdy hand of the dial is now upon the prick of noon.</i>	<i>Та якраз полудень. Глянь-те лиш на стояк годинникової стрілки, що так безсоромно захався поміж цифрами дванадцятки.</i>	Еротична метафорика
<i>Supper is done, and we shall come too late.</i>	<i>Запізнимся, зжеруть без нас вечерю.</i>	Просторічна лексика
<i>My noble uncle, do you know the cause?</i>	<i>Достойний стрийку, знаєте її?</i>	Діалектизм
<i>SECOND SERVINGMAN When good manners shall lie all in one or two men's hands, and they unwashed too, 'tis a foul thing.</i>	<i>2-й СЛУГА Та не кажи! Всю чистоту в помешканні звалили на руки лише двох пациків, до того ж немиті – і хочуть, щоб тут нічим не шти-няло.</i>	Сленг

Відсотковий показник використання мовних одиниць постмодерністської перекладацької стратегії Ю. Андруховича у перекладі п'єси В. Шекспіра «Ромео і Джульєта»

Загальна вибірка одиниць становить 263 одиниць

Сленг – 70 одиниць

Просторічна лексика – 98 одиниць

Діалектизми – 56 одиниць

Вульгаризми – 39 одиниць